

Verneområdestyret
for Skardsfjella og
Hyllingsdalen

Gaejsietjahken jïh Hyllegen
eatnemevaarjelimmiedajven stávroe

Besøksstrategi

Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde
med Viglåa, Litlrien, Tjerråøyan, Djuptjønna og
Finnfloen naturreservater.

Høringsutkast høst 2023

«VELKOMMEN TIL SKARDSFJELLA OG HYLLINGSDALEN – MED RESPEKT FOR NATUREN,
KULTURLANDSKAPET OG DEN SAMISKE REINDRIFTA»

Innhold

1. Innledning	3
1.1. Formål	5
1.2. Rammeverk	5
1.2.1 Verneformål og forvaltningsmål	5
1.2.2 Andre styrende forhold / faktorer	6
1.3 Merkevarerstrategien for Norges nasjonalparker	7
2. Kunnskapsgrunnlaget	8
2.1 Sårbare naturverdier	9
2.1.1 Sårbarhetsvurderinger av utvalgte områder i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde	9
2.1.2 Naturreservatene	17
2.2 Sårbarhet samisk reindrift i forhold til ferdsel	19
2.3 Sårbarhet kulturminner og kulturmiljøer	22
2.4 Reiselivet	25
2.5 Den besøkende	27
2.5.1 Ferdselsundersøkelse 2018	27
2.5.2 Resultat ferdselstellere	31
2.6 Kunnskap om eksisterende informasjonstiltak	32
2.6.1 Innfallsportene – dagens status	32
2.6.2 Naturveiledning i skolen	34
2.6.3 Forvaltningsknutepunktet – utstilling m.v.	34
2.7 Sammenfatning av kunnskapsgrunnlaget	36
3. Mål og strategiske grep	38
3.1 Mål med besøksforvaltning	38
3.2 Strategiske grep	38
3.2.1. Strategi 1: Kanalisering av ferdsel for å ivareta verneverdiene	40
3.2.2 Strategi 2: Hvordan møte nye former for friluftsliv	52
3.2.3 Strategi 3 og 4: Informasjon om verneområdene - bruk av nasjonal merkevare.	53
4. Tiltaksplan	57
5. Litteratur/Kunnskapsgrunnlag	58

Forside: Utsikt mot Storhyddsjøen/Hadtanjaevrie og Haftorstøten/Gihpergaejsie. Foto: Marit S. Berger.

1. Innledning

Besøksstrategi er å lage en plan for hvordan forvaltningsmyndigheten vil gjennomføre besøksforvaltning i verneområdet. Dette for å ivareta naturverdiene og opprettholde grunnlaget for samisk reindrift, samtidig som en skal gi en bedre opplevelse for brukerne, og øke mulighetene for lokal verdiskaping. Besøksstrategien er et vedlegg til forvaltningsplanen, og vil bli rullert når forvaltningsplanen rulleres.

Miljødirektoratet har utarbeidet en veileder for besøksforvaltning i norske verneområder. Veilederen beskriver hvordan forvaltningsmyndigheten kan bruke besøksforvaltning som verktøy i en strategisk og god forvaltning av verneområdene. Definisjonen på besøksforvaltning er:

Å legge til rette for og styre bruken i et verneområde slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig, forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas

Det er laget en egen merkevarestrategi for norske verneområder som vil bli brukt ved utforming av informasjonsmateriell og tilrettelegging for besøk i og ved verneområdene.

Denne besøksstrategien omfatter Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde, Viglåa, Litlrien, Tjerråøyan, Djuptjønna og Finnfloen naturreservater.

Verneforskriftene setter begrensninger for etablering av bedrifter inne i området, men næringslivsbedrifter kan bruke verneområdene til verdiskaping som ikke påvirker verneverdiene. De tiltak og eventuelle restriksjoner verneforvaltningen setter i verk inne i verneområdet er for å styre ferdsel utenom sårbare naturverdier, hindre slitasje på vegetasjon og for å ivareta verneverdiene i områdene. Sporløs ferdsel fra de besøkende er et viktig prinsipp.

I Veilederen for besøksforvaltning i norske verneområder legges følgende definisjoner til grunn:

Besøksforvaltning er å legge til rette for og styre bruken av et verneområde slik at opplevelsen for de besøkende og den lokale verdiskapingen blir størst mulig, forståelsen for vernet økes og verneverdiene ivaretas.

Besøksstrategi er en plan for hvordan forvaltningsmyndigheten vil gjennomføre besøksforvaltning for verneområdet. Besøksstrategi skal vise hvilke tiltak (informasjon, fysisk tilrettelegging, sonering, oppsyn o.l.) som er nødvendig for å balansere verneverdier, besøkende og lokal verdiskaping i et verneområde, slik at en oppnår størst mulig nytte for alle tre interesser.

Prinsipp: dersom det er motstridende målsettinger mellom ivaretagelse av verneverdiene, tilrettelegging for de besøkende og lokal verdiskaping, skal ivaretagelsen av verneverdiene tillegges størst vekt.

Kunnskap om verneverdiene, reiselivsnæringen og de besøkende er et viktig grunnlag for å kunne utarbeide en besøksstrategi. I våre områder har vi også den samiske reindriften som er en viktig stedegen næring og kulturbærer basert på naturgrunnlaget, og som er sårbar for ferdsel og inngrep.

Det foreligger en god del rapporter om naturverdiene utarbeidet i verneprosessene og delvis i ettertid. I prosessen fram til ferdig besøksstrategi er det eksisterende kunnskap samordnet, slik at en har fått et bilde av hvilke områder som er mer sårbare enn andre, og til hvilke tider. Dette sammen med mer kunnskap om reindriftenes behov for ro i tid og rom vil gi premissene for ferdsel og aktivitet i verneområdene. Videre er det laget en oversikt over aktuelle reiselivsbedrifter i og rundt verneområdene. Det er like viktig her å legge til rette for det de ønsker, som å formidle til dem hva som ikke er ønskelig i verneområde.

Figur 1: Oversiktskart over Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernomsråde med tilhørende naturreservater.

Til sist var det behov for å få bedre oversikt over hvem som besøker verneområdene, hvorfor de gjør det og hva de ønsker. Dette ble gjort ved brukerundersøkelser som fylles ut av den besøkende på strategiske steder, som innfallsporter og stier. Det er få merke turiststier i Skardsfjella og Hyllingsdalen slik at det kan være utfordrende å fange opp de som ferdes i området. Stugudal Fjell er en aktiv aktør i forhold til tilrettelegging av friluftslivet med blant annet merking av stier i tilknytning til hyttefeltene på Tydalssiden.

1.1. Formål

Formålet med besøksstrategien er å gjennomføre gode tilretteleggings- og informasjonstiltak for de besøkende, som ivaretar både verneinteressene, grunneierinteressene og interessene for stedegen naturbasert næring. I tillegg skal dette kunne være et positivt bidrag til næringsutvikling i bygdene rundt.

Effekt mål:

Øke kvaliteten på besøksforvaltningen i tilknytning til Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde og naturreservatene.

- Styrke vernet av naturverdiene i alle de berørte verneområdene.
- Ivareta eksisterende naturbasert næringsutøvelse, som reindrift, jakt, fiske og beitenæring.
- Økt bevisstgjøring om verneområdene hos reiselivsbedriftene og den besøkende.
- Økt begeistring og stolthet i lokalmiljøet.
- Ringvirkninger i form av økt verdiskaping i bygdene rundt verneområdene.

1.2 Rammeverk

Verneområdestyret for Skardsfjella og Hyllingsdalen har forvaltningsansvaret for de aktuelle verneområdene i denne besøksstrategien, og har myndigheten etter verneforskriftene for det enkelte området. Verneforskriftene er i sin tur underlagt Naturmangfoldloven. I tillegg til verneforskriftene er det laget forvaltningsplan for Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde med naturreservatene. Forvaltningsplanen beskriver området og har retningslinjer for hvordan vernebestemmelsene skal praktiseres. Besøksstrategien vil være en del av forvaltningsplanen og gi retningslinjer for tiltak som kan gjennomføres i verneområdene.

1.2.1 Verneformål og forvaltningsmål

Som grunnpilar for besøksforvaltningen ligger verneformålet for det enkelte verneområde. Det vises her til den enkelte verneforskrift hvor formålet er beskrevet i en egen paragraf. I forvaltningsplanen er det i tillegg gitt mer detaljerte retningslinjer for blant annet ferdsel og reiseliv.

Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde.

§ 2. Formål (fra verneforskriften)

Formålet med Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde er å ta vare på et større naturområde som er relativt lite påvirket av tyngre inngrep, men med det biologiske mangfold som preger landskapet. Den urørte vassdragsnaturen knyttet til Glommas kilder er her av særlig verdi. Fjellbjørkeskogen skal ivaretas som en viktig del av landskapsbildet. Vernet omfatter også verdifulle innslag av kulturlandskap, kulturminner og sammenhengen mellom disse, særlig de tallrike samiske kulturminnene.

Allmennheten skal gis anledning til natur- og landskapsopplevelser gjennom utøving av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av teknisk tilrettelegging.

Ivaretagelse av naturgrunnlaget innenfor landskapsvernområdet er viktig for samisk kultur og næringsutnyttelse. Området skal kunne brukes til reindrift.

Viglåa naturreservat.

§ 2. Formål (fra verneforskriften)

Formålet med fredningen er å bevare et tilnærmet urørt bjørkeskogområde med sitt biologiske mangfold i form av naturtyper, økosystemer, arter og naturlige økologiske prosesser. Området har også særskilt vitenskapelig betydning som referanseområde og er egenartet i form av at det er et av de mest urskognære bjørkeskogområder i Rørosområdet.

Djuptjønna naturreservat.

§ 2. Formål (fra verneforskriften)

Formålet med fredningen er å bevare et urørt og spesielt våtmarksområde med sitt biologiske mangfold i form av naturtyper, økosystemer, arter og naturlige økologiske prosesser. Området har også særskilt vitenskapelig betydning som referanseområde og er egenartet i form av at det er et rikt fugleliv knyttet til vann og våtmark.

Tjerråøyan og Litlrien naturreservat.

§ 2. Formål (fra verneforskriften)

Formålet med fredningen er å bevare et urørt og spesielt våtmarksområde med sitt biologiske mangfold i form av naturtyper, økosystemer, arter og naturlige økologiske prosesser. Området har også særskilt vitenskapelig betydning som referanseområde og er egenartet i form av rik forekomst av eutrofe vierkratt og et rikt fugleliv.

Finnfloen naturreservat.

§ 2. Formål (fra verneforskriften)

Formålet med fredningen er å bevare et stort, variert myrsystem i Rørosregionen, med et rikt plante- og dyreliv.

1.2.2 Andre styrende forhold / faktorer

Grunneiere, den samiske reindriften og rettighetshavere beholder sine rettigheter selv om et område vernes. Dette er viktig å ha med seg i arbeidet med besøksforvaltning. Mange tilretteleggingstiltak krever grunneiers tillatelse før de kan gjennomføres. Oppgradering av en etablert sti er eksempel på tiltak som krever ny godkjennelse fra grunneier.

Eksisterende tilrettelegging som er utført av turistforeningene, lokale turlag, beitebrukere og grunneiere, bør i hovedsak bare endres / omlegges når det er enighet om dette. Dersom et fellestiltak stoppes av en grunneier kan kommunen med bruk av Friluftsløven § 35 bidra til at et fellestiltak likevel kan gjennomføres. Det er likevel en hovedregel at man først forsøker å finne en frivillig basert avtale.

Dersom et tiltak gjennomføres som skjøtselstiltak av forvaltningsmyndigheten faller krav om grunneiers tillatelse bort (NML § 47). Dette kan være både kloppeggingstiltak på sti, omlegging og / eller fjerning av en merket sti.

En del tiltak som kan være aktuelle å gjennomføre i forbindelse med besøksstrategien vil også kreve behandling etter andre lovverk, som plan- og bygningsloven, lov om motorferdsel m.fl.

Det er videre viktig å påpeke at alle de berørte verneområdene som besøksstrategien omfatter ligger innenfor Riast-Hylling reinbeitedistrikt / Gåebrien Sijte. Deler av Essand reinbeitedistrikt/ Saanti Sijte ligger innenfor nordre del av Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde. Dette innebærer at

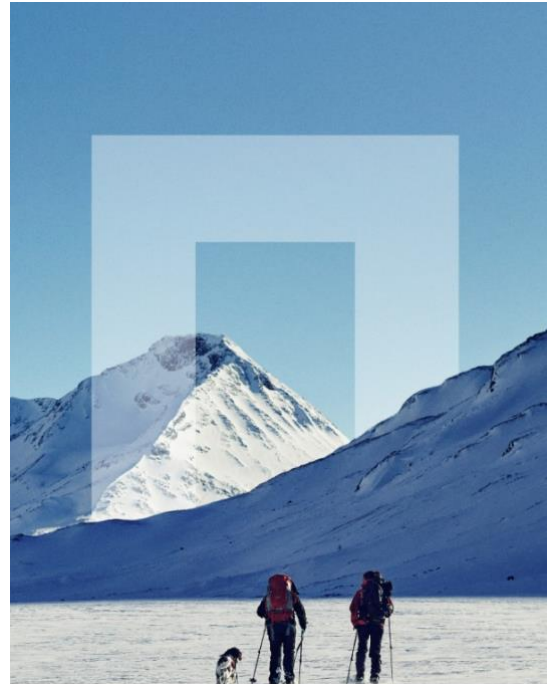
naturgrunnlaget skal ivaretas og at områdene skal kunne brukes til samisk reindrift jf. formålsparagrafene i verneforskriftene.

1.3 Merkevarestrategien for Norges nasjonalparker

Miljødirektoratet har utviklet en egen merkevarestrategi for Norges nasjonalparker - som også inkluderer andre store verneområder.

Merket - en portal - symboliserer en overgang mellom det kultiverte og det naturlige. Portalen kan også tolkes som en ramme, men skal tydelig invitere inn i verneområdene. Det er et nasjonalt mål at verneområdene både skal bevares og oppleves. Portalen skal åpne porten til nye opplevelser, senke terskelen for de besøkende og øke kunnskapen om naturen. Tanken er at vi sammen skal ta vare på det aller fineste vi har - vi skal både ta imot de besøkende og lære de hvordan vi tar vare på naturen. For å greie dette må vi ha en plan for formidling og tilrettelegge for opplevelse og bruk av områder som tåler det.

Merkevaren skal tas i bruk på nye informasjonsplakater, nettsider og skilt, og på etablering eller utvikling av innfallsportene. Ulike innfallsporter har ulik bruk. Utfra hvor mange som nytter en innfallsport og ønsket framtidig bruk kan vi utvikle innfallsportene etter en følgende inndeling:

1) Utkikkspunkt

Tilrettelegging av utkikkspunkt gjelder verneområder/nasjonalparker med høyt antall besøkende, stor attraksjonskraft og nødvendig høy tålegrense. Dette skal være et tydelig utkikkspunkt/opplevelsespunkt med høy grad av tilrettelegging. Utkikkspunktene skal ha tydelige og gjenkjennelige særtrekk fra merkevaren. Det kan være i utforming av infrastruktur som parkering, toaletter, skilt/pyloner, universelt utformede gangstier, kunstnerisk utformede artefakter og/eller landskapsutforming. For at et utkikkspunkt skal oppfylle kvalitetskravene til merket må det være adkomstmulighet og parkering for bil og buss, synlighet fra hovedferdselsåre, tilgang til toaletter med daglig renhold og gode sanitære forhold. Utkikkspunktet bør dessuten ha selvstendige kvaliteter som gjør det til et reisemål i seg selv.

2) Informasjonspunkt

Informasjonspunkter er enklere utformet enn utkikkspunkt, uten sanitæranlegg etc. Det kan godt ligge sentrumsnært og i tilknytning til annet kommunikasjonspunkt eller sted hvor reisende gjerne oppsøker.

3) Innfallsport - startpunkt

Samme nivå som informasjonspunkt, men dette må være et sted hvor man også kan starte en tur.

2. Kunnskapsgrunnlaget

Kunnskap om verneverdiene, reiselivsnæringen og brukere er nødvendig for å kunne utarbeide en besøksstrategi. I våre områder har vi også den samiske reindrifta som er en viktig stedegen næring og kulturbærer basert på naturgrunnlaget, og som er sårbar for ferdsel og inngrep.

Verneverdiene kan deles i fire kategorier:

- Et større naturområde som er relativt lite påvirket av tyngre tekniske inngrep.
- Det biologiske mangfoldet med økosystemer, arter og bestander
- Kulturminner
- Naturgrunnlaget med tanke på opprettholdelse av samisk kultur og næringsutnyttelse.

Forvaltningsplanen for verneområdene og fagrapporter utarbeidet i forbindelse med verneprosessen danner viktig kunnskapsgrunnlag for besøksforvaltningsarbeidet. Det vises her til litteraturlisten i forvaltningsplanen og spesielt til Rapport nr. 3 -2006 fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag som er høringsdokumentet i forbindelse med vernet. Det er gjort en botanisk rekartlegging i 2022 av 5 prioriterte setervoller av Dag-Inge Øien ved NTNU Vitenskapsmuseet. I forhold til artsmangfold er data i artsdatabanken viktige. Forvalterne har også tilgang til data om de sensitive artene som krever spesielle hensyn i forhold til ferdsel. Det kan også nevnes at det er forskningsprosjekt med registrering av insekter og fugl i og utenfor Djuptjønna naturreservat. Alle registreringer av arter skal legges inn i artsdatabanken. Naturreservatene Litlrien, Tjerråøyan, Vigelåa og Finnfloen er basiskartlagt for naturtyper (NiN). Kartlegging for Djuptjønna naturreservat vil bli gjennomført i 2023.

Det er utført sårbarhetskartlegginger for vegetasjon og dyreliv langs utvalgte stier for å gi bedre kunnskapsgrunnlag til å ta de strategiske valg for besøksforvaltningen i verneområdene (NINA 2019 rapport 1601)

Det er videre gjennomført en sårbarhetskartlegging i forhold til samisk reindrift (Fjelldriv 2021). Dette gir et bilde av hvilke områder som er sårbare for ferdsel til hvilke tider med tanke på å opprettholde samisk reindrift. Her må det tas hensyn til reinen som dyr og den nomadiske reindrifta som er grunnlag for samisk kultur og næringsutøvelse i områdene.

Det er ikke gjennomført egen sårbarhetskartlegging i forhold til beitebruk for sau og storfe. I verneområdene slippes det beitedyr fra Aursund Sankelag og Stugudal beitelag. Det vises her til beitebruksplaner for [Røros kommune](#) og [Tydal kommune](#). Beitedyrnæringene representerer naturbasert næringsutøvelse og er viktige for å unngå gjengroing og opprettholde beitepåvirkete vegetasjonstyper i verneområdene.

Det er gjennomført brukerundersøkelse i området for å få bedre oversikt over hvem som besøker verneområdene, hvorfor de gjør det og hva de ønsker. Dette ble gjennomført av lokalt oppsynspersonell sommeren 2018, mens Nord Universitet og Oslo Economics har gjort analysearbeidet og skrevet rapport. Det ble satt ut svarkasser på 8 steder i nærheten av viktige innfallsporter til landskapsvernområdet. I tillegg er besøkstrykket kartlagt med en automatisk besøksteller, som sammen med brukerundersøkelsen gir et bilde av omfanget med besøkende.

2.1 Sårbare naturverdier

Det er gjennomført sårbarhetsvurdering for utvalgte stistrekninger i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde med tanke på sensitive enheter for vegetasjon, dyreliv og fugl. Sammen med tidligere kartleggingsrapporter og artsdatabanken danner dette grunnlaget for sårbarhetsvurderinger for dyreliv og vegetasjon i forhold til ferdsel. Store områder er uten tilrettelegging og stier, og den verdien urørt natur representerer utgjør en betydelig naturkvalitet for området. De fem naturreservatene er hot-spots for biologisk mangfold og sårbar natur inne i landskapsvernområde. Mer om disse i kapittel 2.1.2.

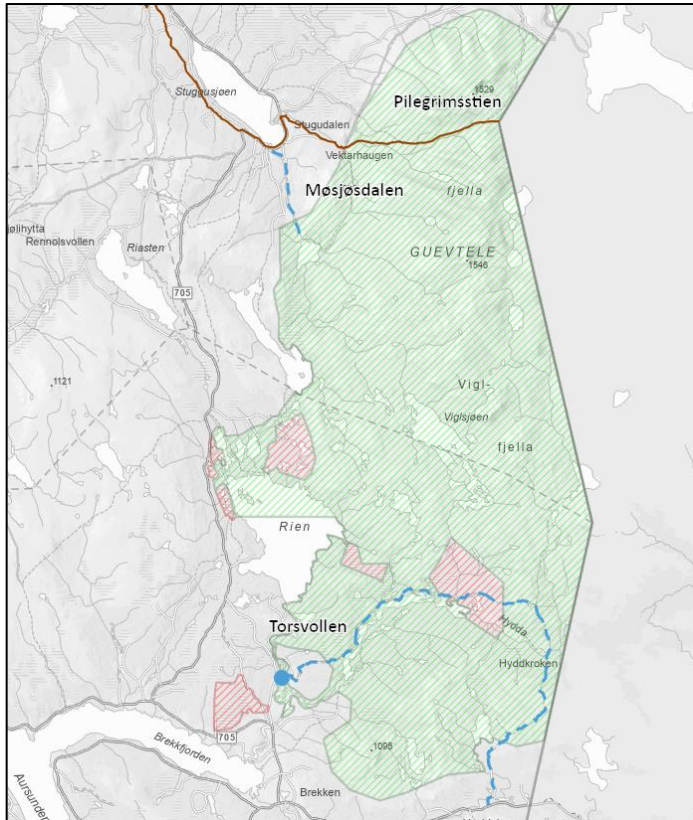
Jaktfalk og fjellrev er spesielt viktige arter i landskapsvernområdet. Fjellreven er karakterisert som sterkt truet (EN) på den norske rødlista og er en prioritert art, mens jaktfalken er vurdert som sårbar (VU) i den norske rødlista 2021. Sommeren 2022 ble det registrert en ungling av fjellrev innenfor landskapsvernområde. Fjellreven i Skardsfjella er en del av den svensk-norske fjellrevstammen i Sylan – Helags og har vært fulgt opp med spesielle tiltak siden 2008. Det er i dag en fôringsstasjon for fjellrev i Skardsfjella. I likhet med fjellreven er også jaktfalken sårbar for forstyrrelser særlig ved reirlokaltetene i hekketiden fra slutten av februar fram til ungene er flyvedyktige i juni. Det er i dag to-tre hekkelokaliteter for jaktfalk i landskapsvernområdet som følges opp av SNO.

2.1.1 Sårbarhetsvurderinger av utvalgte områder i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde

Sårbarhetsvurdering for dyreliv og vegetasjon Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde er utført av NINA- Norsk institutt for naturforskning i 2019, og studiet er publisert som rapport 1601. Norsk institutt for naturforskning har på oppdrag av Miljødirektoratet, utviklet modeller for sårbarhetsvurderinger for ferdsel i verneområder. Ferdselen i Skardsfjella er både sommer og vinter konsentrert om noen få stier og oppkjørte skiløyper. Sårbarhetsvurderingene i denne rapporten omfatter tre lokaliteter hvor en forventer økt ferdsel.

Det ble sett spesifikt på følgende områder:

- Pilegrimsleden gjennom Skarddøra (mellom Vektarhaugen og riksgrensen).
- Stien i Møsjødalen
- Ferdselsåren mellom Torsvollen og Vauldalen via Hyddkroken

Figur2: Oversiktskart som viser de tre stitraseene som er sårbarhetskartlagt av NINA i 2019 (blå stiplet strek og rød-brun strek).

Deler av Øversjøen inkludert Tjerråøyen og Litrien naturreservat ble også befart av NINA, og problemstillingen der er knyttet til økt padling (og leirplasser) og potensielt sårbart dyreliv og vegetasjon. Denne lokaliteten ble kun befart fra land i et begrenset område, og er ikke sårbarhetsvurdert.

For detaljer i sårbarhetsvurderingen vises det til NINA Rapport 1601. Her har vi tatt med utdrag av rapporten med vurdering av framtidig forvaltning for de tre lokalitetene.

Væktarhaugan -Skarddøra

Sårbare naturverdier langs stien

Stien starter ved Væktarstua i Stugudalen, passerer Væktarhaugan som ligger like utenfor vernegrensa og fortsetter innover mot Skarddøra og svenskegrensa. Innenfor vernegrensa går det raskt fra bjørkeskog til alpin fjellhei. Strekingen inneholder mange og ulike sensitive enheter som gjør dette til en svært sårbar lokalitet.

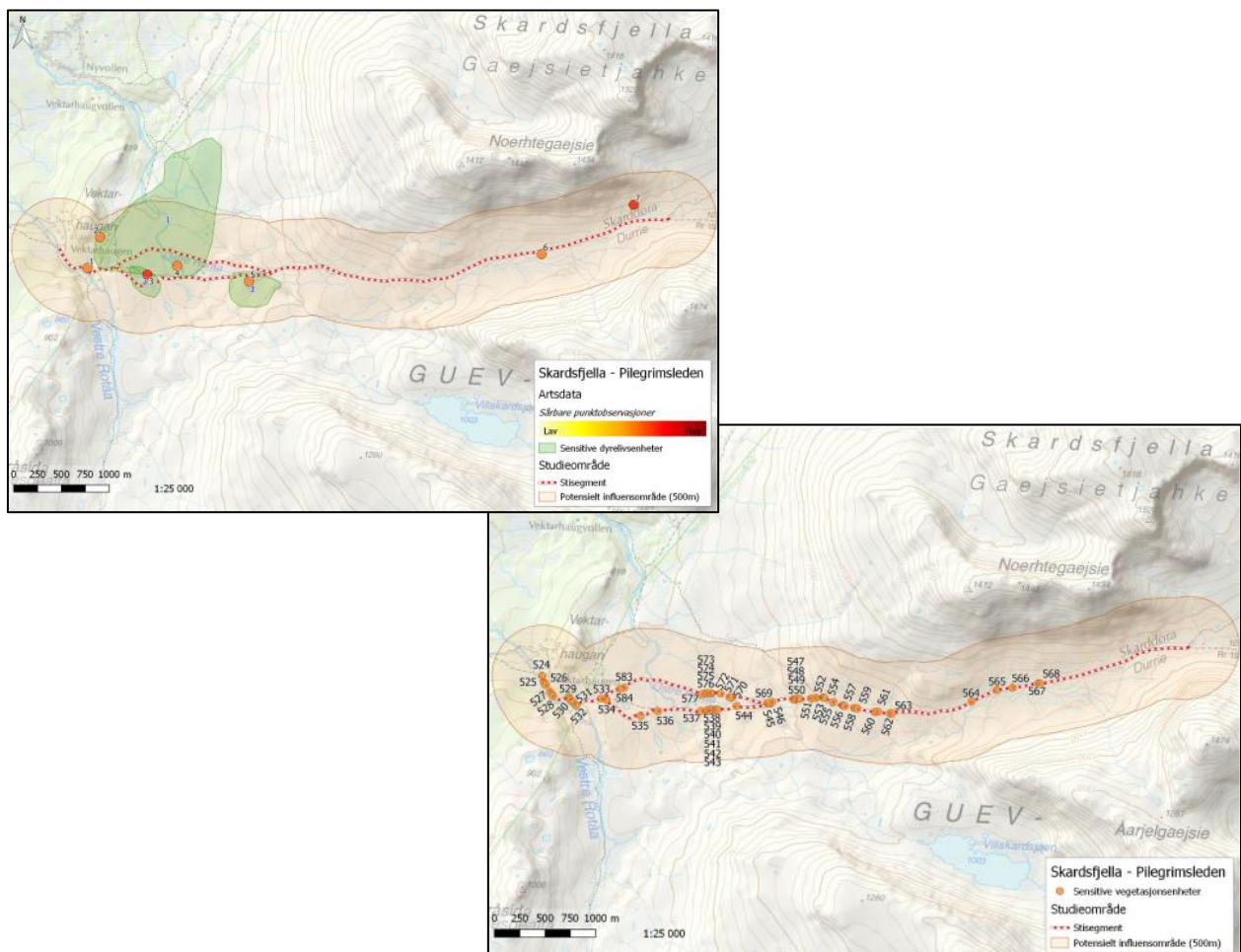
I nedre og midtre deler av stien er det en del fuktige områder, mens det blir tørrere og mer lettgått lengre innover. De mest sensitive vegetasjonsenheter finner vi i de våte områdene med myr, men også de tørre rabbene med tynt vegetasjonsdekke er utsatt for slitasje.

Stien er merket som pilgrimsled og turiststi. I et området svinger turiststien sørover og forlater pilgrimsleden. Her er det flere åpne vannspeil og forekomst av sensitive fuglearter som heilo, rødstilk, sivspurv, småpove og gluttsnipe. Ved sårbarhetskartleggingen ble det konkludert med at en bør kanalisere ferdseilen langs en felles trase og at den nordre stien, pilgrimsleden, da er å foretrekke. Av andre sensitive dyrearter i området finnes fjellvåk, jerv og fjellrev. Kanalisering av ferdseilen langs en definert rute er å foretrekke for å unngå forstyrrelser av dyrelivet. Tilrettelegging i form av klopplegging anbefales i de våte områdene.

Figur 3: Utsikt mot Skarddøra fra Væktarhaugen. Foto: Marit S Berger

Figur 4 og 5: Sensitive enheter registrert langs den befarte stien fra Væktarhaugen mot Skarddøra og svenkegrensa. For detaljer for hvert punkt vises det til NINA Rapport 1601.

Ferdsl og anbefalinger for tilrettelegging hentet fra NINA Rapport 1601.

Det er lange tradisjoner på ferdsel langs denne traseen, og det er en viktig historisk rute for pilegrimer, handelsreisende og for andre. Ferdselen forandrer seg med tiden, og bruken i dag er helt annerledes enn den var for bare noen tiår eller hundreår tilbake. I dag preges lokaliteten av dagsturer for hyttefolk og tilreisende, som enten går turen innover mot riksgrensen eller som går T-merka sti mot Nedalshytta. Det kommer også opp en del folk på tur fra hyttefeltene ved Nyvollen. Til sammen gjør dette området ved Væktarhaugan til den mest brukte lokaliteten i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde. Selv om fottur dominerer stort sommerstid, er det noen som sykler inn stien og dette er en aktivitet som kan øke framover. Men i første rekke ser vi på denne lokaliteten som en lavterskel tur for mange med hytte i Stugudalen til å komme seg raskt opp på snaufjellet og den er derfor veldig attraktiv.

Tilretteleggingen i området er enkel og inkluderer parkeringsplass ved kirka med tilhørende informasjon, merking, bruer og klopper. Rammen for friluftsliv er å stimulere til enkelt friluftsliv i området. Det er i dag mange spor etter den gamle ferdselsåren, men også nyere spor av økt aktivitet til fots og med sykkel. Dette er en historisk rute som opplagt har hatt mye ferdsel over lang tid.

Ferdselen i denne lokaliteten kan forventes å øke i tida framover, i første rekke på grunn av en svært lett tilgang til høyfjellsområdet for hyttefolket i Stugudalen. Det anbefales å rendyrke en hovedsti som markedsføres som pilegrimssti. Det er spesielt utfordringer knyttet til de to stitraséer i den midtre delen (Pilegrimsled nordlig trasé, T-merka sti sørlig trasé), og der den sørlige traséen går spredt i mange stier og tråkk og berører viktige sensitive enheter for dyreliv. Det anbefales å legge ned sørlige trasé ved å fjerne merking, og eventuelt lage hindringer eller oppfordre med informasjon til å følge nordlige trasé. Den nordlige traséen er utbedret med klopper, og det er mulighet å etablere en bru over elva der for å øke tilgjengeligheten. Ved å velge den nordlige traséen vil ferdselen unngå mange sensitive enheter for dyreliv og vegetasjon. Samtidig må arbeidet med kloppegging fortsette på den nordlige traséen over våtmarksområdene. Det er mange sensitive enheter videre innover dalen også, men her er det vanskelig å foreslå tiltak. Sykling er spesielt utfordrende. Ferdsel i de fuktige områdene fører til slitasje og sykling forsterker dette ved at bruken øker ytterligere. Det er vanskeligere å tilrettelegge for sykkel og for eksempel klopper som det ikke skal sykles på kan forverre situasjonen ytterligere ved at det sykles på sidene. Vi anbefaler at man kanalisere ferdselen til ett stiløp gjennom god merking, klopper og eventuelt etablering av hindringer enkelte steder.

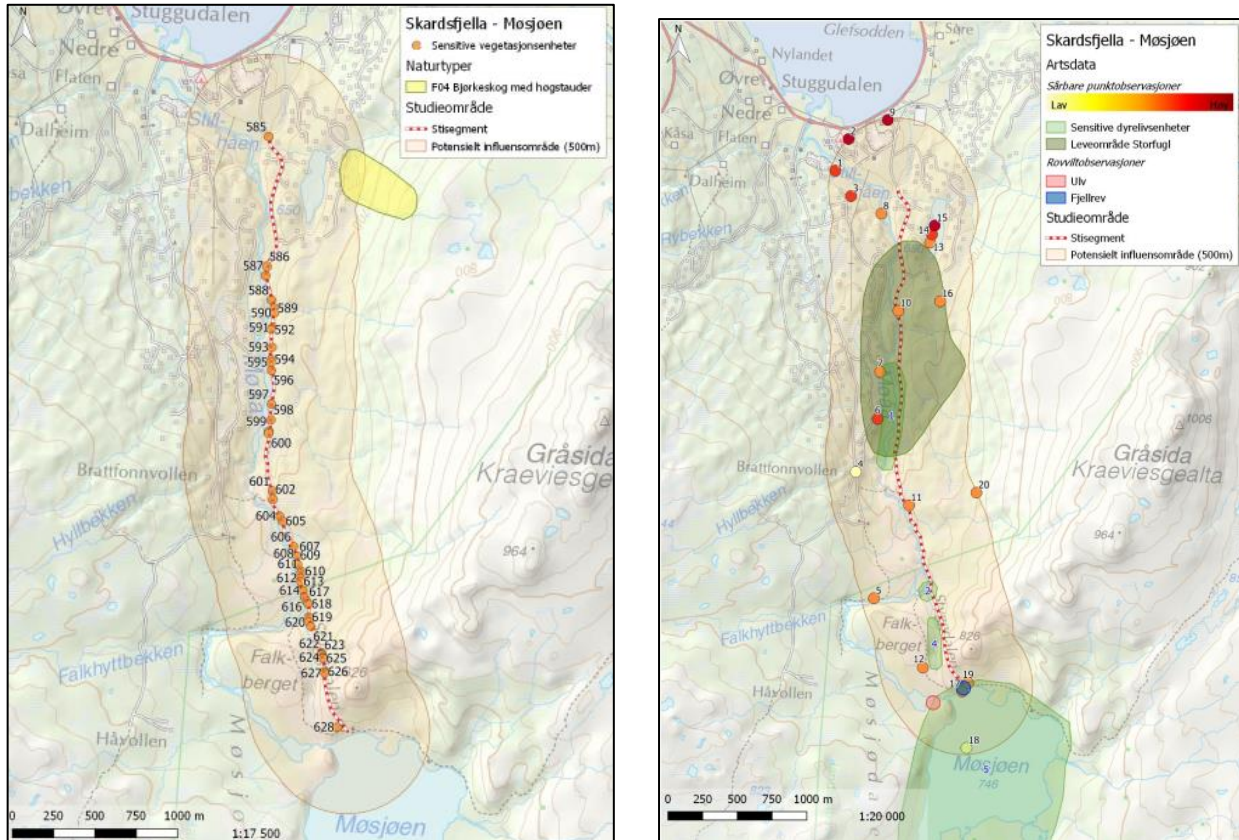
Møsjødalen

Stien fra Stugusjøen opp gjennom hyttefeltet og langs vassdraget Møåa opp til Møsjøen byr på varierte og gode opplevelser for turgåeren. Det er frodige bjørkeskoger, myrpartier, fosser, kulper, juv, høgdedrag og vann langs traséen. De rike opplevelseskvalitetene og kort avstand fra hytteområdene rundt Stugusjøen, gjør dette til et attraktivt område der ferdselen kan øke mye framover. Dette er en veldig typisk dagsturlokalitet, der nesten alle som er på tur går en dagstur av varighet i gjennomsnitt 4 timer opp og ned. Det er kun den innerste kilometeren som ligger innenfor verneområde.

For vegetasjon er det registrert ganske mange sensitive enheter på stien opp til Møsjøen også innenfor verneområdet. De fleste punktene gjelder fuktige områder med myr eller blauthøl. Myrene er relativt robuste, og det var bare helt lokalt på korte strekk at det er tilløp til erosjon. Observasjoner i senere (2022) viser økt slitasje i myrene. Av rødlistede naturtyper langs stien er det registrert en lokalitet bjørkeskog med høgstaude beliggende utenfor selve verneområdet.

Når det gjelder pattedyr, er det flere observasjoner av jerv i områdene rundt Møsjøen. I tillegg foreligger enkeltobservasjoner av fjellrev og ulv. Jerv, fjellrev og oter forekommer permanent i Skardsfjella og Hyllingsdalen LVO, mens ulv, bjørn og gaupe kan opptre som streifdyr. Fuglefaunaen i landskapsvernområdet betraktes som rik, med hekkefunn av en rekke rødlistede arter. En rekke fuglearter er påtruffet i delområdet i hekketiden, og leveområde for storfugl er også definert. Det er minst to kjente territorier av jaktfalk i landskapsvernområdet.

Figur 6 og 7: Den vurderte stien langs Møåa. Punktene viser sensitive vegetasjonssenheter til venstre og punkter for dyrelivet til høyre. For detaljer for hvert punkt vises det til NINA Rapport 1601.

Ferdsel og anbefalinger for tilrettelegging hentet fra NINA Rapport 1601.

Ferdselen er i dag ganske beskjeden, trolig fordi stien er dårlig skiltet, kun med enkelte skilt som angir sted og retning. Hyttefolket er kjent i området, og det er de som bruker dette området mest. Det pågår fortsatt hyttebygging langs vassdraget på vestre side, og turgåere fra hyttefeltet bruker en bru lenger opp i vassdraget og kobler seg på stien inn mot Møsjøen der. Vi forventer stor økning i bruken sommerstid dersom det blir økt tilrettelegging i området. Slitasje på stien bærer preg av at mye av ferdselen allerede har økt de siste årene. Ferdselen vinterstid foregår i første rekke i oppkjørte spor.

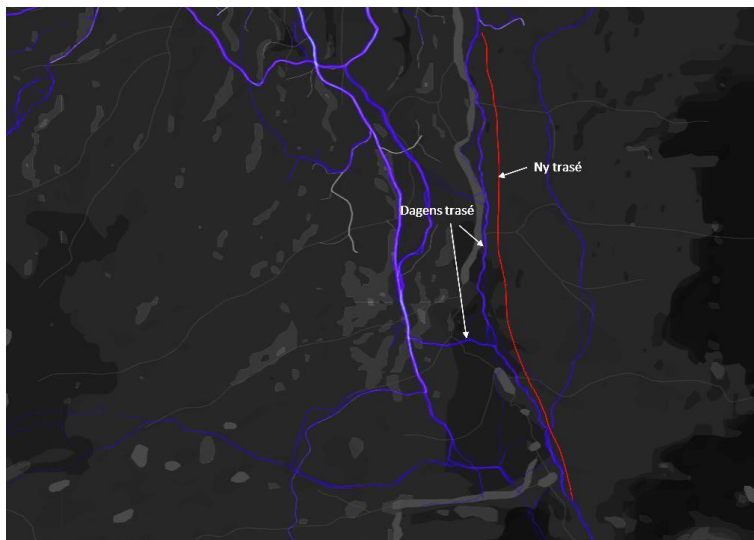
Problemstillingen er knyttet til om det er tilrådelig å legge til rette for mer ferdsel i området, og eventuelt hvordan dette kan gjøres uten å forringe naturverdiene. Stor utbygging av hytter i området og bruk av område som nærturterreng er den viktigste kilden til ferdsel, og dermed slitasje og forstyrrelser. Et hovedpoeng er at ferdselen vil øke uansett om man legger til rette for dette eller ikke, på grunn av store hyttekonsentrasjoner i Møsjødalen og omegn. Forvaltningen kan dermed

være tjent med å lage en god plan for hvor denne ferdselen skal foregå sommer som vinter, altså være i forkant av utviklingen. Dette er utgangspunktet for de anbefalingene som er foreslått i rapporten.

Økt bruk av sykkel vil forsterke denne effekten. Kloppegging vil være et tiltak som letter framkommeligheten og kanalisere ferdselen. Kloppegging oppfattes som et stort inngrep i slike områder, og veldig mange av de besøkende til Møsjødalen bruker dette området nettopp fordi det er lite tilrettelegging og også få andre besøkende. Som et kompromiss kan det vurderes å gjøre begrenset kloppegging eller stiforsterking på noen kritiske punkter i første omgang.

I tillegg kan det vurderes om det er mulig å kanalisere folk til alternative traséer i enkelte deler av stien, slik at ferdselen trekker unna de blauteste myrene og inn på fastmark, og også kanalisere ferdselen bort fra sensitive enheter for dyreliv. Dette gjelder spesielt myrer og mindre vann langs vassdraget, samt bratte skrenter med nakent berg. Merking av stien slik at den går inntil naturlige kanter eller mellom trær vil føre til smalere trase enn der-som folk beveger seg fritt utpå myra.

I rapporten anbefales det at det etableres en helt ny sti som merkes og tilrettelegges godt og som har en bedre beliggenhet enn dagens trasé. For å unngå slitasjeskader med økt bruk bør stien trekkes inn på fastmark, dvs. inn til kanten av skogsmark. Da unngår man også berøring med flere sensitive enheter for dyreliv langs vassdraget. Det er viktig at den nye stien legges slik at den gir god utsikt til vassdraget og muligens berøring med vassdraget enkelte steder. Vinterstid foreslås det at gapahuken og tilhørende løyper flyttes minst 500 meter lenger nord eller vest.

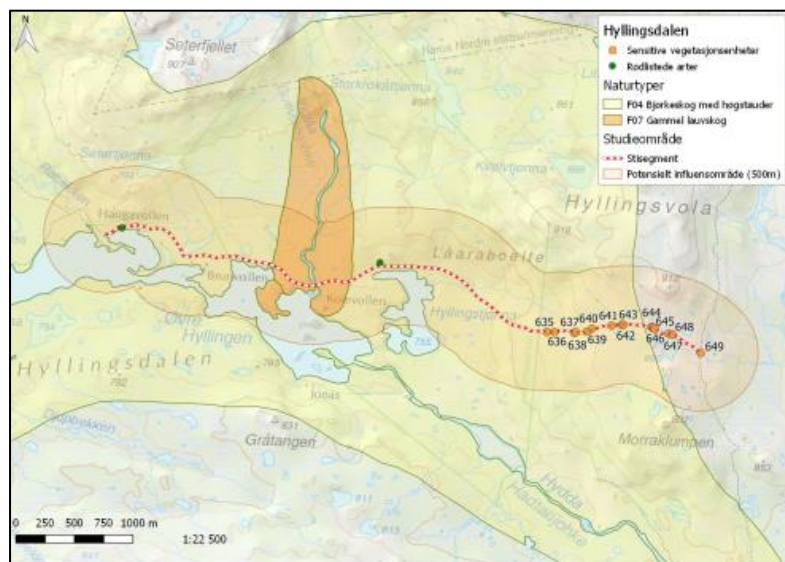
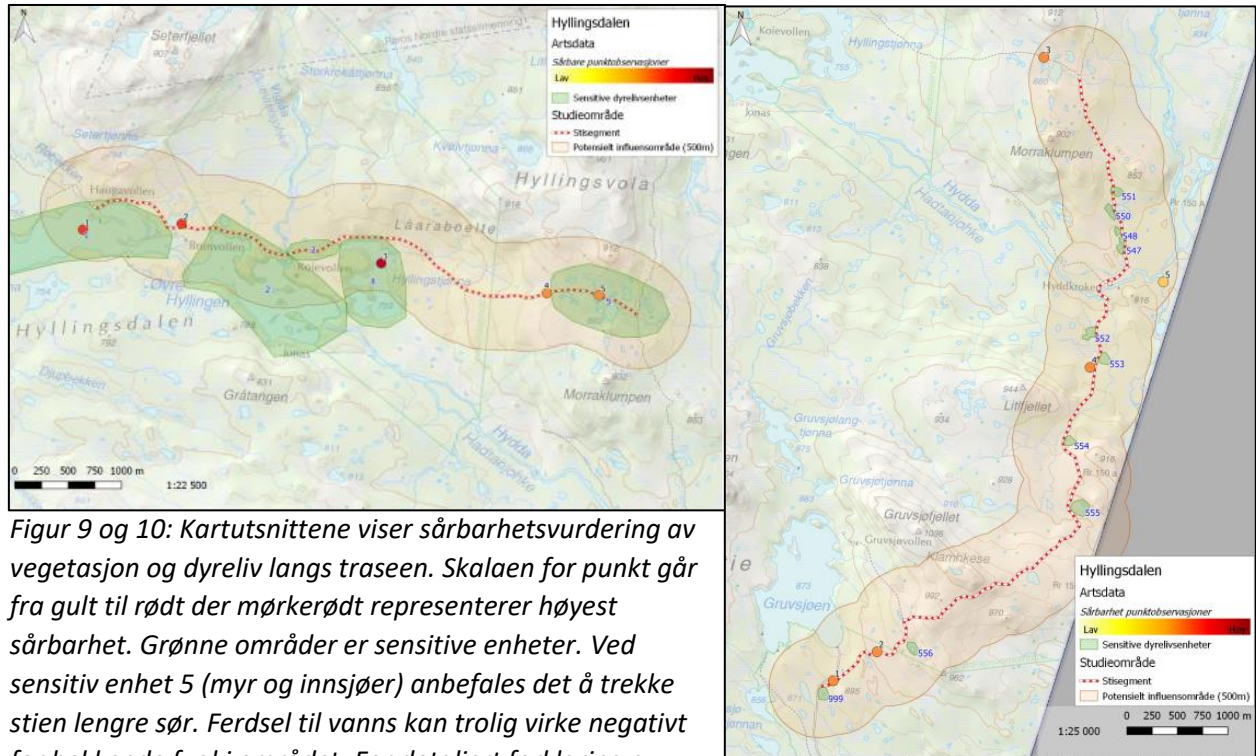
Figur 8: Viser dagens ferdsel i Møsjødalen (blått) www.strava/heatmap/sommer, og foreslått merking og skilting av ny trasé (rød) som følger fastmark et stykke fra vassdraget.

Torsvollen - Vauldalen

Vegen/stien starter ved Torsvollen og går langs Hyllingsdalsvegen fram til Haugavollen, videre gjennom Viglåa naturreservat rundt Morraklumpen, ned til Hyddkroken og videre langs kjøresporet over Gruvsjøfjellet og til Krokvegen mot Vauldalen.

Det er gjort en vurdering av hele strekningen, og det er jevnt over mange sensitive enheter for vegetasjon og dyreliv. Rapporten anbefaler ikke at det tilrettelegges for økt ferdsel i dette området. Når det gjelder sykling er dette en aktivitet som vil medføre økt slitasje på vegetasjonen og som vil kunne forstyrre dyrelivet i mange av de sensitive enhetene som finnes langs strekningen. Sykling på noen deler av strekningen utløser veldig liten sårbarhet, og strekningen Torsvollen-Haugavollen og

Vauldalen-Hyddkroken er godt egnet der det er grusveg og kjørespor. Problemene oppstår på strekningen mellom Haugavollen og Hyddkroken, der økt sykling vil kreve store tiltak over strekninger, slik som klopplegging og omlegging av traséen for å unngå forringelse av naturverdiene.

Når det gjelder pattedyr, er det observasjoner av tamrein tatt av jerv, samt observasjon av oterspor. Fjellrev forekommer også permanent i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde, mens ulv, bjørn og gaupe kan opptre som streifdyr. Fuglefaunaen i landskapsvernområdet betraktes som rik, med hekkefunn av en rekke rødlistede arter. En del fuglearter er påtruffet i delområdet i hekketiden, men det synes som om kunnskapen rundt fuglefaunaen er noe mangelfull. Det er for øvrig minst to kjente territorier av jaktfalk i landskapsvernsområdet.

Konkrete råd hentet fra NINA rapport 1601 vedrørende tilrettelegging for besøkende og videre utvikling i hele verneområdet:

«Det er viktig at forvaltningstiltak og tilrettelegging ivaretar områdets særpreg og tradisjonell bruk av området.

*Det er en lav andel høypurist-brukere og de besøkende stiller seg positive til mange ulike tiltak og tilrettelegging. Dette gir noen klare fordeler for å kunne styre bruk i områdene. Samtidig er det mange besøkende med tidligere erfaring i området, som det er vanskeligere å endre bruken til. Disse er kjent i området og har gjerne spesielle plasser de vil oppsøke eller steder de ønsker å gå. **Dersom en skal kanalisere ferdsel i området er det hensiktsmessig å styre bruk til utvalgte (korte) rundturer eller turer til attraksjoner, som er noe de besøkende etterspør.** For at dette skal være vellykket kan det blant annet benyttes fysisk tilrettelegging.*

Tilretteleggingen bør likevel ikke være dominerende, men være naturtilpasset og enkel for å ivareta natur- og villmarksopplevelsen. Det kan for eksempel brukes gangbaner og kloppegging av partier, så lenge forvaltningen er flink til å forklare hvorfor tiltakene er gjennomført. Samtidig bør eventuelle tilrettelegging/tiltak ikke være ødeleggende for opplevelsen som de besøkende ønsker, knyttet til stillhet og ro og villmark.

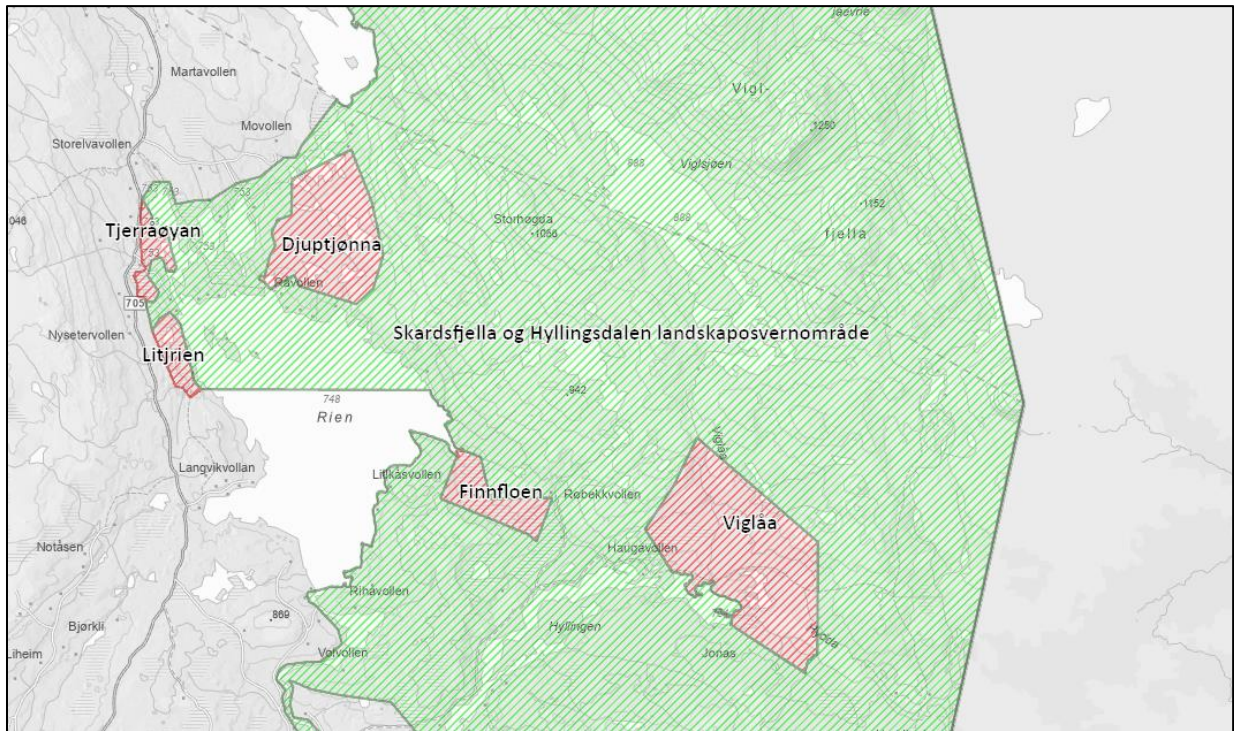
Utvalgte turer kan med fordel utformes slik at de besøkende har mulighet til å finne stille og rolige plasser å være for seg selv langs traseen. Dette vil også være med på å unngå at de besøkende får følelsen av å bli kanalisert i flokk.

*Forvaltningen bør tenke på at et viktig motiv for de besøkende til å bruke området er å føle frihet. **De tiltak som eventuelt iverksettes bør ikke føles som tvang, men være utformet på en slik måte at det blir et naturlig valg for de besøkende.»***

2.1.2 Naturreservatene

I tilknytning til Skardsfjella og Hyllingsdalen er det fem naturreservater. Naturreservatene Litjrien, Tjerråøyan, Djuptjønna og Finnfloen har spesielt viktige våtmarksområder som ivaretar unike vegetasjonstyper og viktige fuglebiotoper. Viglåa har naturverdier knyttet til eldre bjørkeskog. Alle unntatt Djuptjønna er naturtypekartlagt, (basiskartlegging NiN).

Figur 12: Oversiktskart naturreservatene i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde.

Tjerråøyan naturreservat

Beliggenhet: Røros kommune, mellom fv 705 og Øversjøen nord for Rien.

Naturverdier: Våtmark med store forekomster av rike vierkjerr, og viktige biotoper for våtmarksfugl. Basiskartleggingen for naturtyper viser intermediære og litt kalkrike åpne jordvannsmyrer, nedbørsmysrer og myr- og sumpskogsmark. Videre har vi høgstaudeskog, lågurtskog, samt noe blåbærskog og åpen flomfastmark.

Påvirkningsfaktorer og ferdsel: Naturreservatet ligger nær trafikkert veg. En adkomstveg til 4 hytter går gjennom reservatet. Det er båttrafikk forbi eller gjennom naturreservatet forbi Øversjøholmen. Det er noe fritidsfiske og padling i naturreservatet.

Litjrien naturreservat

Beliggenhet: Røros kommune, mellom fylkesveg 705 og Rien.

Naturverdier: Bjørkeskog og våtmark med store forekomster av rike vierkjerr, og viktige biotoper for våtmarksfugl. Basiskartleggingen for naturtyper viser mye det samme som i Tjerråøyan, men med noe mer kalkrike myrer. Her finner vi også forekomst av kildepåvirket flomskogsmark.

Påvirkningsfaktorer og ferdsel: Flere adkomstveger/stier inn i reservatet fra fv 705. Ei nedfallen laue og et naust ligger ved sjøen Litjrien. Det er noe fritidsfiske og sopplukking i naturreservatet.

Djuptjønna

Beliggenhet: Nord for Rien og øst for Storhåen

Naturverdier: Variert terreng med myrer, bjørkeskog og flere tjern. Rikt område for fugl. Vil bli basiskartlagt for naturtyper i 2023.

Påvirkningsfaktorer og ferdsel: Flere hytter/setre ligger i randsonen rundt naturreservatet. Det går sti inn i området fra Råvollen ved Rien. Det er lite ferdsel i reservatet, men noe må på påregnes fra hyttefolk og i forbindelse med fritidsfiske.

Finnfloen

Beliggenhet: Ligger i Hyllingsdalen ved Røbekkvollen og ned mot Rien

Naturverdier: Myrområder med forekomst av rike vierkjerr ned mot Rien. Registreringer av flere rødlista fuglearter som vipe, gjøk og smålom. Basiskartlegging for naturtyper viser mosaikk av lite kalkholdige myrtyper, både nedbørsmyrer og åpne jordvannsmyrer, samt skogsmark med blåbærskog, åpen grunnlendt mark og fjellhei

Påvirkningsfaktorer og ferdsel: Området er uten stier, og en antar at det er lite ferdsel her. Hyllingsdalsveien fra Torsvollen til Røbekkvollen går forbi naturreservatet i øst. Det er også mulig med adkomst med båt fra Rien.

Viglåa

Beliggenhet: Ligger innerst i Hyllingsdalen ved østenden av Hyllingen og rundt Hyllingtjønna

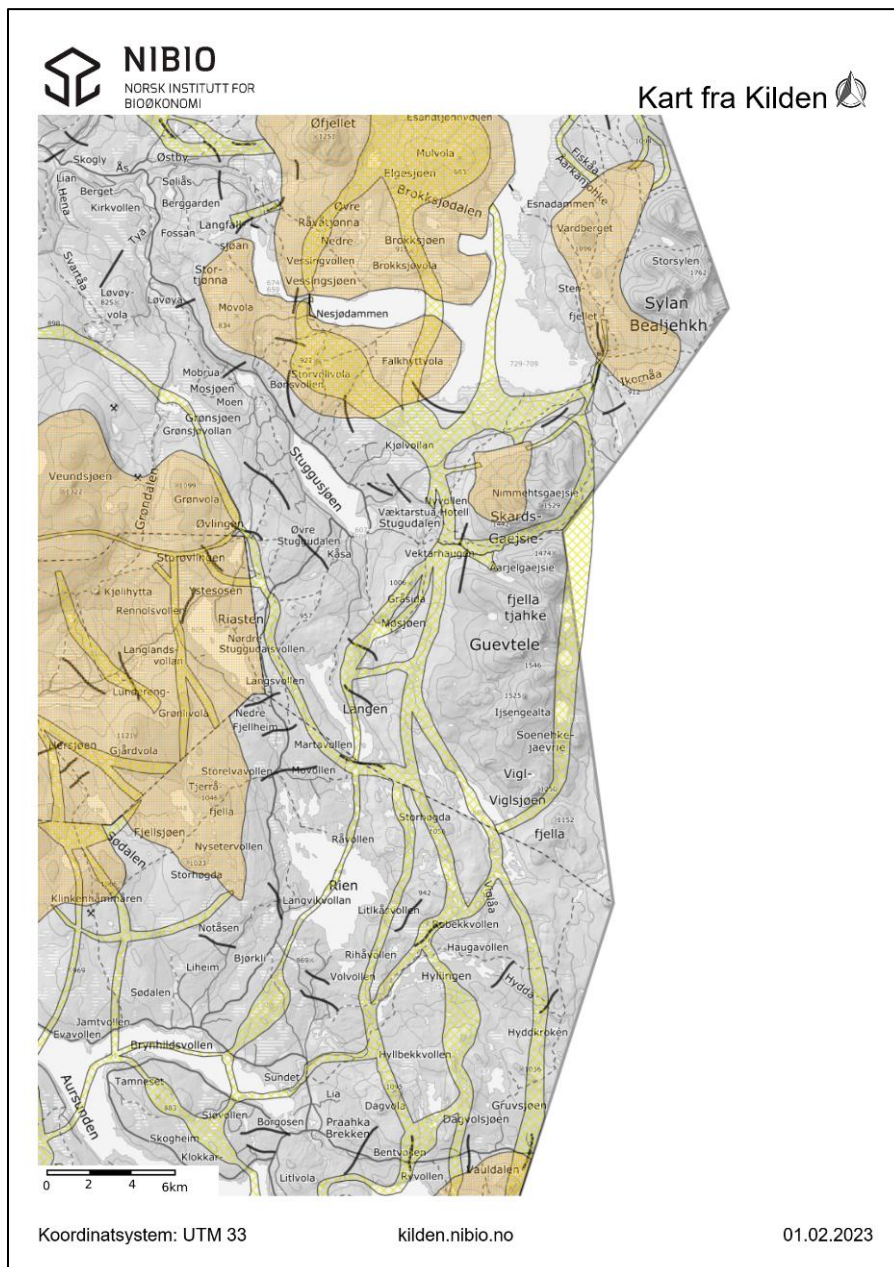
Naturverdier: Gammel stor bjørkeskog. Artsdata viser flere forekomster av orkideen hvitkurle og lavarten rustdoggnål som begge er rødlistet. Det er videre registrert sjøorre i Hyllingtjønna. Basiskartleggingen for naturtyper viser at reservatet domineres av skogsmark med blåbærskog/bærlýngskog, men med innslag av høgstaudskog, lågurtskog, sumpskog og ulike myrtyper, både næringsfattige og noen kalkrike.

Påvirkningsfaktorer og ferdsel: Hyllingsdalsveien går innover forbi Haugavollen og inn i Viglåa naturreservat. I forvaltningsplanen er det åpnet for sykling helt inn til Hyllingtjønna. Det er gitt tillatelse til noen organiserte sykkelturner inn hit, men omfanget er foreløpig lite.

2.2 Sårbarhet samisk reindrift i forhold til ferdsel

Skardsfjella og Hyllingsdalen ligger både i Gåebrien sijte/Riast Hylling og Saanti Sijte/ Essand reinbeitedistrikter. Langs riksgrensen grenser Handölsdalen sameby, Mittådalen sameby og Ruvhten sijte. Området er svært sentralt i reindriften, og hele landskapsvernområdet inngår som helårsdistrikt for reinen. Det er uttalt i verneformålet at samisk reindrift skal kunne utøves innenfor verneområdene. Reindriftenes behov for arealer har de siste tiårene stått under særlig hardt press. Arealvern er en av reindriftnæringens viktigste strategier for å sikre egen eksistens.

Fjelldriv AS har hatt oppdraget med å kartlegge reindriftenes sårbarhet overfor ferdsel i området. Reindriftenes sårbarhet er vurdert i forhold til sensitivitet og sannsynlighet for eksponering. Arbeidet er utført i dialog med reinbeitedistriktet. Arealbruken er beskrevet i reindriftenes kartene som ligger på nettsiden <https://kilden.nibio.no>. Disse kartene sammen med tilleggsinformasjon fra reinbeitedistriktet er brukt som utgangspunkt for vurderingene.

Arealbrukskartet vist på forrige side gir blant annet informasjon om hvor reinen flytter mellom årstidsbeitene. Særlig vårflyttingen i april kan være utfordrende dersom det er mye ferdsel i forbindelse med påske og helgeutfart. Andre temalag i reindriftskartene viser beitebruken til ulike årstider. Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde kan brukes av reinen hele året, men er særlig viktig som beiteområde på sensommeren og høsten.

Samisk reindrift og utfordringer med ferdsel i landskapsvernområdet.

Reindriften er en bærebjelke i den samiske kulturen, spesielt i de sørsamiske områdene. Grunnlovens § 108 og folkerettslige regler om urfolk og minoriteter, forplikter myndighetene til å ivareta samisk kultur, næringsutøvelse og ivaretagelse av naturgrunnlaget i samfunnsplanleggingen. I formålet for vernet av Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde og naturreservatene heter det at «Ivaretakelsen av naturgrunnlaget innenfor landskapsvernområdet er viktig for samisk kultur og næringsutnyttelse. Området skal kunne brukes til reindrift.»

I samisk historisk perspektiv er verneområdene verken villmark eller urørte naturområder. Samer har bebodd og brukt områdene i århundrer. I Skardsfjella og Hyllingsdalen finnes samiske kulturminner tidfestet tilbake til vikingtiden, og er fremdeles hjemmet til reinen og samene.

Reinens behov gjennom året og at årene kan være veldig forskjellig avhengig av vær- og beiteforhold, gjør driften avhengig av arealene for å opprettholde nomadisk drift.

Særlig sårbare perioder for reinen er før, under og etter kalving. Simlene er svært sky i denne tiden. Men også brunstperioden, og tidligvinter før skilling og slakt er sårbare perioder.

Beitelandet og sijtens (reinbeitedistriktets) drift er en helhet, der forandringer på en del av arealet eller drifta vil påvirke de andre delene. Reindriften er et sosioøkologisk system der menneske, natur og dyr har utviklet seg sammen over lang tid.

Reindriften har et flersidig forhold til områdevern. Reindriften oppfatter masseturisme/organisert turisme som en overhengende trussel mot næringen.

Rein og forstyrrelser.

Villreinen og tamreinen er det samme dyret. Den såkalte tamreinen er mer vill enn tam, slik at forskning gjort i forhold til forstyrrelser for villrein også er anvendbart for tamrein.

Inngrep som kraftanlegg, hytter og veier mv. reduserer reinens beiteområder i areal, men kan også redusere reinens bruksområder på grunn av forstyrrelser. Generell ferdsel er også en viktig kilde til forstyrrelser. Alt dette kan gi forstyrrelser av enkeltindivid, gjentatte forstyrrelser over tid, forstyrrelse av beiter og ha unnvikelseeffekt.

Ferdsel er komplekst siden det omfatter en ønsket menneskelig aktivitet (friluftsliv og høsting, transport og næring med mer).

Generelt deler man ferdsel i to former:

1. Uforutsigbar/tilfeldig forstyrrelse (potensiell konflikt dersom man går "tilfeldig i terrenget på sensitivt sted til "feil tid, kalvingstida kan være et slikt eksempel)
2. Systematisk forstyrrelse (fotturer, skiturer o.l. etter merkede løyper)

Vanligvis regner en med at ca. 80% av ferdselen skjer i kanaliserte løyper/stier. Det er viktig å være obs på at få personer som går på et sensitivt sted til "feil tid" kan forårsake forstyrrelser med store konsekvenser, slik som i kalvingstida eller pregingsperioden. Når det snakkes om ferdsel som forstyrrelse i denne sammenhengen er det ferdsel som påvirker reinens adferd, trekkmonster og beiter.

Råd og anbefalinger til besøksstrategien

I rapporten fra Fjelldriv AS er det gitt konkrete råd i forhold informasjon, etablering av utviklingspunkt og plassering av innfallsporter/infopunkt.

Det er et stort behov for å informere om reinen, samisk reindrift og båndtvang. Dette gjelder spesielt til brukergrupper som ikke har så mye erfaring med ferdsel i fjellet. Informasjonen må tilpasses hvor den plasseres (både fysisk og digitalt), samt at informasjon på digitale flater blir tilpasset reindriften årshjul og hvilke utfordringer man har med ferdsel og type ferdsel. Det er videre viktig å kommunisere ut hva allemannsretten innebærer og hvilke plikter som følger med den.

Når det gjelder **utviklingspunkt** langs fylkesveg 705 over Langsvola, pekes det på at dette vil berøre viktige flyttveier og oppsamlingsområde for rein på en svært uheldig måte særlig for Gåebrien sijte. Flytt- og trekkleder har stor verdi fordi reinen og reindriften er avhengige av å kunne trekke (eller flytte) mellom beiteområder lokalt eller mellom sesongbeiter. Forstyrrelser eller inngrep i trekk- og flyttleder kan hindre naturlig trekk eller gjøre flytting av rein arbeids- og ressurskrevende for reindriften. I og ved oppsamlingsområder i forbindelse med flyttleder er det også svært uheldig med forstyrrelser og inngrep. Det er viktig å vurdere sumvirkning av negativ påvirkning for sijten/reinbeitedistriktet. For reindrift er det også særlig viktig å se nye tiltak i sammenheng med eksisterende tiltak og planlagte tiltak for å vurdere den samlede virkningen.

I dag er det relativt mange **innfallsporter/startpunkt** til Skardsfjella og Hyllingsdalen. Dette er utfordrende av mange grunner. Et av virkemidlene man har som forvaltning i forhold til å styre ferdsel er å begrense tilgang. Et slik tiltak kan være at man ikke tilrettelegger for parkering ved mange innfallsporter. I vurderingen i denne rapporten anbefales det at man opprettholder innfallsporter fra Stugudal, Brekken og Vauldalen. Dette er etablerte infopunkt med infrastruktur og med mange brukere i form av fritidsboligbefolkning og bofaste, samt at de har god tilgjengelighet.

Når det gjelder innfallsport eller startpunkt fra Sylsjøen anbefales det at den ikke videreføres. Man har allerede i dag utfordringer med mye trafikk og ferdsel langs Skardsfjellet. Det samme gjelder parkering og infopunkt ved Storelvavollen. Det er utfordrende med økt ferdsel fra Torsvollen og inn i Hyllingsdalen, særlig gjelder dette om det blir mer utbredt også med sykkel. Ferdsel inn fra Torsvollen på høst tidligvinter er også problematisk for reindriften.

2.3 Sårbarhet kulturminner og kulturmiljøer

I verneformålet for Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde heter det at vernet også omfatter vern av verdifulle kulturlandskap, kulturminner og sammenhengen mellom disse, særlig de tallrike samiske kulturminnene. Begrepet kulturmiljøforvaltning er nå i ferd med å bli innarbeidet i stedet for kulturminneforvaltning. Hvert enkelt kulturminne ses dermed i en større sammenheng i et kulturmiljø.

Det ble i 2014/15 laget en utredning om kulturminner i verneområdet av Rørosmuseet på oppdrag for Verneområdestyret for Skardsfjella og Hyllingsdalen. Den tar for seg både samiske kulturminner og kulturminner knyttet til setring og bosetting. Hele den delen av verneområdene som ligger i Røros kommune ligger innenfor Verdensarven Røros Bergstad med Cirkumferensen. Det finnes også kulturminner relatert til verdensarven i Tydal kommune, men Tydal kommune har valgt å ikke være en del av verdensarvområdet.

Verneverdige bygninger.

Dette gjelder i stor grad seterbebyggelse. Utfordringer i forhold til vernet er ofte knyttet til bruksendring og/eller standardheving. Bygninger skal kunne brukes, men ombygging må skje med hensyn til kulturmiljøet på stedet og en bruksendring bør ikke føre til økning av besøkstrykket på bekostning av naturverdiene.

Gamle veifar

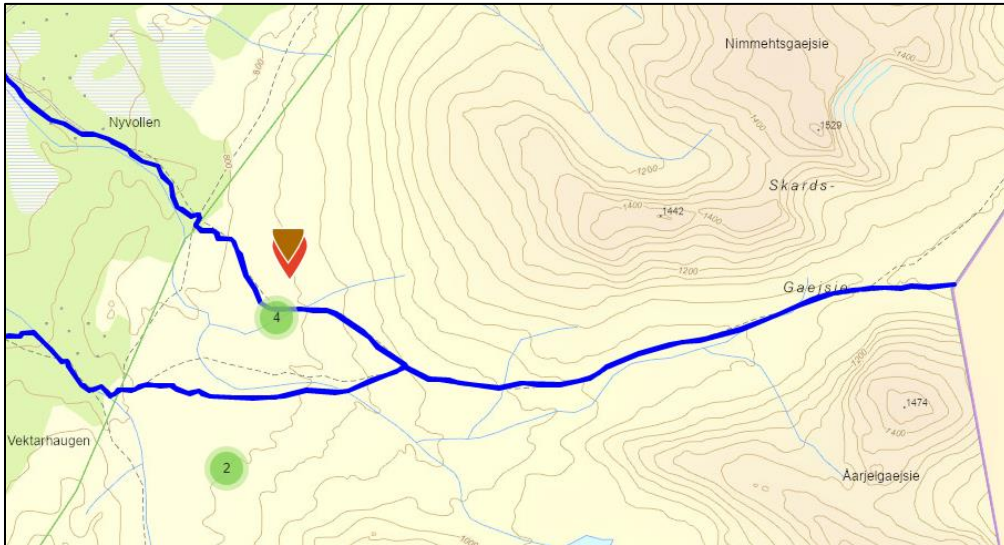
Pilegrimsleden er den eneste merkete historiske vegen i området og pilegrimsvandringer har en generelt god tilnærming til naturverdiene. Det finnes i tillegg flere umerka historiske veifar gjennom verneområdet. Disse er mer og mindre synlige i dag, og det er vist en viss interesse for å gjenoppta disse. Dette gjelder ferdselsrutene fra Stugudalen i Tydal og Vauldalen i Brekken til Grøndalen på svensk side. Ved eventuelle tiltak (merking av stier mv.) skal regionale kulturminnemyndigheter (sametinget og fylkeskulturminnemyndigheten) vurdere kulturminnehensyn.

Samiske kulturminner

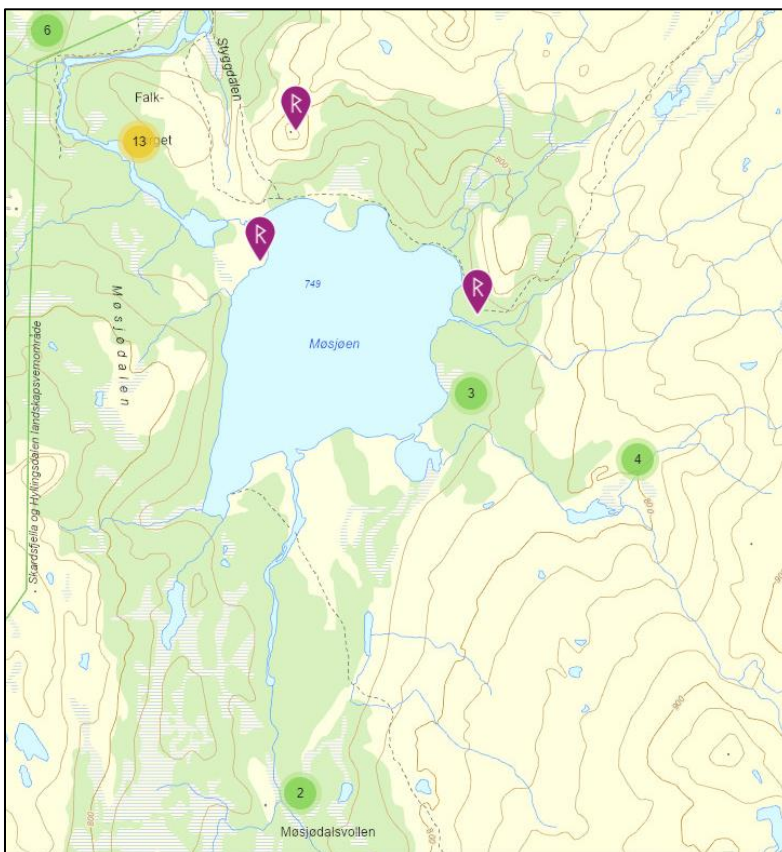
Det har i perioden 2020-2023 pågått et kartleggingsprosjekt for samiske kulturminner i verneområdene fra Skardsfjella og Hyllingsdalen i sør til Skarvan og Roltdalen i nord. Alle registreringer blir lagt inn i kulturminnebasen og finnes på kart på nettstedet kulturminnesok.no.

Alle samiske kulturminner fra før 1917 er automatisk fredet. Samiske kulturminner og kulturmiljøer er spesielt sårbare da samenes aktivitet var basert på bruk av naturlige materialer som senere gikk tilbake til naturen og dermed ble lite synlige i terrenget.

Her har vi valgt å vise kartutsnitt fra www.kulturminnesok.no med samiske kulturminner langs Pilegrimsstien, Møsjødalen, Knugeltjønnå og Vigelsjøen. Det er også kartlagt en del samiske kulturminner sørvest for Store Hyddsjøen.

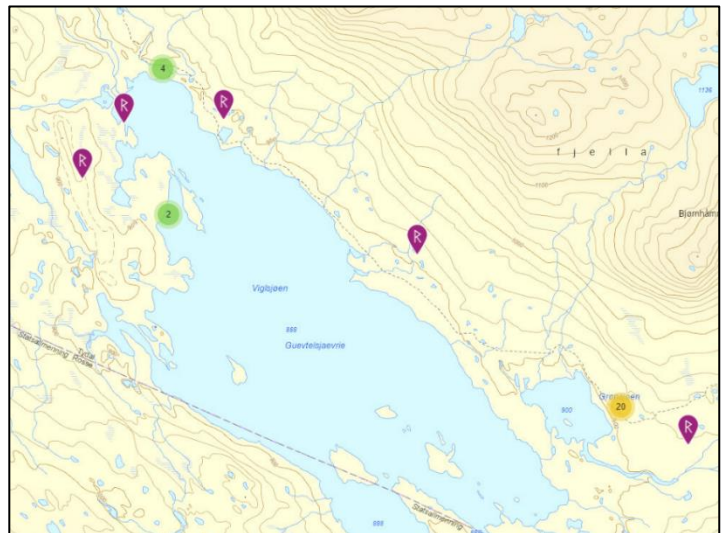
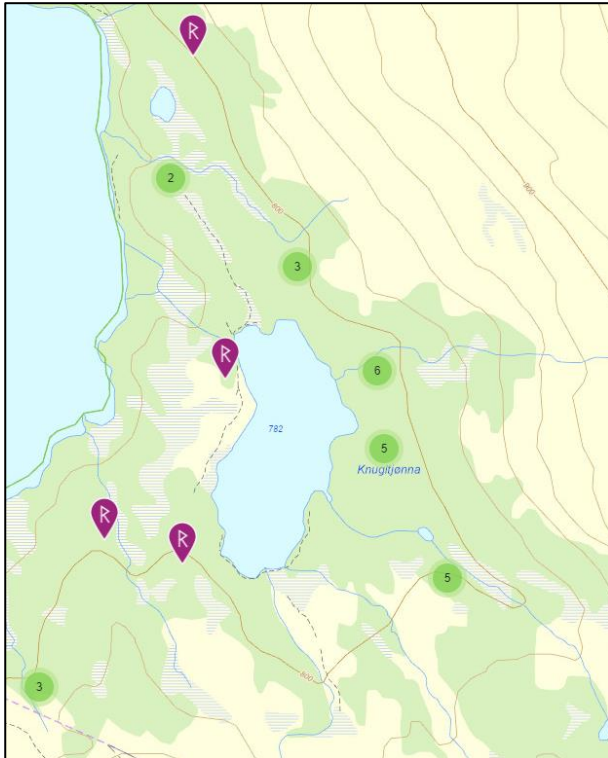

Figur 14: Pilgrimstien i Skardøra (blå strek) er et svært gammelt vegløy som har vært brukt som ride- og gangvei mellom Sverige og Norge og er vurdert som verneverdig. De grønne punktene er automatisk freda samiske kulturminner.

Figur 15: Samiske kulturminner ved Møsjøen. Fra nord mot sør: Fangstgroper ved Falkberget. Samisk gravplass ved nordenden av Møsjøen. Samiske boplasser og ildsted (arnie) øst for Møsjøen. Samiske boplasser og ildsted øst for Møsjøalsvøllen.

Figur 16 og 17: Mange samiske kulturminner ved Knugeltjønna (til venstre), Vigelsjøen og Grønsjøen (til høyre) i Tydal kommune. Boplasser, ildsted, forrådsplasser, bogasteller og beingjemmer.

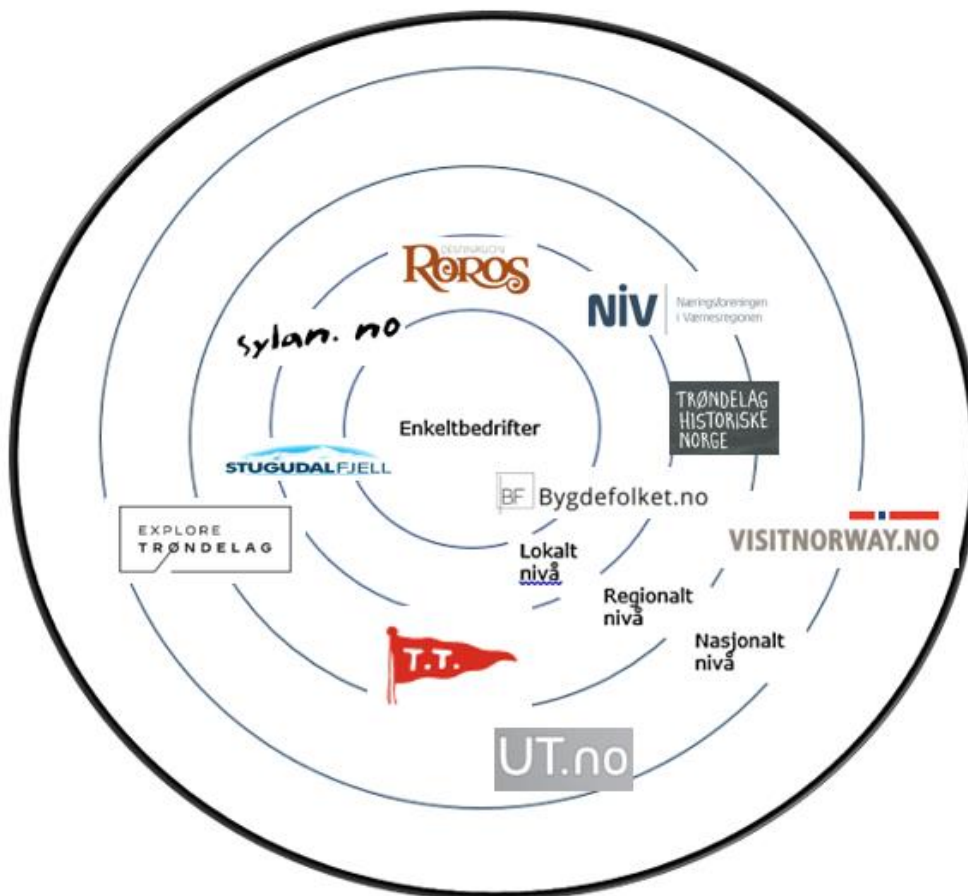
Sikringssoner

Sikringssone er 5 m gjelder for alle automatisk fredete kulturminner. Sikringssone kan være større i et sammenhengene kulturmiljø.

2.4 Reiselivet

Reiselivet i og rundt Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde er for Røros kommune dekket av Destinasjon Røros. Mens reiselivsbedriftene for Tydal kommune ikke har et destinasjonsselskap, men de fleste er medlemmer i Næringsforeningen i Værnesregionen, www.nivr.no. Det vises til nettsidene til Destinasjon Røros www.roros.no og Tydal kommunes informasjonsside www.sylan.no for oversikt over reiselivsaktører som kan ha en eller annen interesse eller relasjon til Skardsfjella og Hyllingsdalen. I tabell 1 er de reiselivsaktørene som opererer delvis inne i verneområdene listet opp.

Figur 18. Figuren illustrerer reiselivsorganisasjoner og bedriftssammenslutninger i og rundt landskapsvernområde på nasjonalt, regionalt og lokalt nivå.

Tabell 1. Reiselivsaktører som opererer delvis inne i verneområdene.

Navn på aktør/firma	Kommune/verneområde	Type tjeneste/aktivitet i verneområdet
Dyrhaug ridesenter	Tydal/Røros/Alle	Rideturer 2-7 dager
Sylan Adventure AS	Tydal/Skardsfjella og Hyllingsdalen	Sykkelturer
Fjellguiden Tydal	Tydal/Skardsfjella og Hyllingsdalen	Guidete fjellturer,
Tydal grunneierlag	Tydal/ Skardsfjella og Hyllingsdalen	Salg av jakt- og fiskekort
Kirkvollen pilegrimsgård	Tydal/ Skardsfjella og Hyllingsdalen	Guidete pilegrimsvandring
Fjelldriv AS	Tydal/Skardsfjella og Hyllingsdalen	Naturveiledning og ulike naturbaserte tjenester.
Trondhjems Turistforening	Tydal/ Skardsfjella og Hyllingsdalen	Turiststi
Stugudal Fjell	Tydal/ Skardsfjella og Hyllingsdalen	Turstier og løypekjøring
Alle på tur	Tydal/ Skardsfjella og Hyllingsdalen	Digitale trimposter
Tydal kommune	Tydal/ Skardsfjella og Hyllingsdalen	Digitale trimposter
Tydal IL	Tydal/ Skardsfjella og Hyllingsdalen	Stolpejakten
Aursund Fjellstyre	Røros/Skardsfjella og Hyllingsdalen	Salg av jakt- og fiskekort. Hytteutleie
Brekken og omegn grendeutvikling	Røros/Skardsfjella og Hyllingsdalen	Turstier? Hytte for allmenheten?
Brekken IL	Røros/Skardsfjella og Hyllingsdalen	Løypekjøring

Turistinformasjon er ulikt organisert i kommunene rundt Skardsfjella og Hyllingsdalen. Tydal har turistinformasjon på rådhuset i tilknytning til servicetorget. I tillegg er det turistinformasjon i Stugudal i regi av Stugudal Handverk og Fritid. På 705 Senteret i Ås er det forvaltningsknutepunkt for verneområdene med kontor for nasjonalparkforvalterne og en utstilling om verneområdene. Tydal kommune har i tillegg laget et brosjyrestativ med aktuell turistinfo for kommunen som er plassert ut på en rekke reiselivsbedrifter i kommunen. Videre driver kommunen nettstedet sylan.no.

Destinasjon Røros er et felles destinasjonsselskap for kommunene Alvdal, Os, Røros, Tolga og Tynset med hovedkontor på Røros. Destinasjon Røros er hovedansvarlig for salg og markedsføring av Rørosregionen som reisemål inkludert drift av turistkontor.

I Brekken er det et eget grendeutviklingsprosjekt som nå er pådriver for mer nærings- og kulturaktivitet samt bolyst i Brekken. De har ønske om ei bu for overnatting for allmenheten, primært for bygdefolket i Brekken og eventuelt merking av turstier. Det er åpnet for å søke om ei hytte for allmenheten i verneforskriften.

Aktuell turistinformasjon finnes ellers på hoteller, campingplasser og andre reiselivsbedrifter.

2.5 Den besøkende

2.5.1 Ferdseleksundersøkelse 2018

Sommeren 2018 ble det gjennomført en brukerundersøkelse i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde. Det ble hentet inn informasjon ved hjelp av kortfattede selvregistreringskort plassert i lett synlige kasser ved innfallsportene. Det ble satt ut 8 svarkasser og vi fikk inn totalt 572 svarskjemaer som representerte 680 personer. Dette er et lavt tall som indikerer lav besøksmengde i området, sammenlignet med andre verneområder i Norge.

Figur 19: Blå punkt i kartet viser plassering av svarkasser.

Fordelingen av svar mellom innfallsportene var som følger:

Væktarhaugan	191
Møsjødalen	109
Torsvollen	83
Jervbekkhåmmåren	76
Gruvsjøen	65
Sylsjøen	61
Håvollen	60
Storelvavollen	12

De tre førstnevnte var de tre lokalitetene som sanket flest svarskjema, og er dermed også de mest brukte innfalls-portene i verneområdet.

Det er i tillegg gjennomført en etterundersøkelse blant de 680 svarende, der det ble sendt ut et mer detaljert spørreskjema til de som ønsket det. Her fikk vi inn 122 svar. Spørsmålene var standard spørsmål for slike undersøkelser med noe lokal tilpasning. Rapporten for brukerundersøkelsen er utarbeidet av Oslo Economics sammen med Nord universitet, og sammenfatter resultatene fra begge spørreundersøkelsene. Oppsummeringen fra rapporten er tatt inn i teksten her.

Antall respondenter: 680 i kasseundersøkelse / 122 i etterundersøkelse			
Andel nordmenn (n=654)	80 %	Antall nasjonaliteter (utenom Norge) (n=138)	25
Andel førstegangsbesøkende (n=666)	34 %	Lokalt bosatte* (n=654)	8 %
Andel som er på flerdagstur (n=640)	17 %	Andel med barn i turfølget (n=668)	11 %
Varighet dagstur (gj.snitt timer) (n=538)	4,0	Kvinneandel (n=672)	50 %
Varighet flerdagstur (gj.snitt dager) (n=111)	4,2 ¹	Gjennomsnittsalder (n=654)	52,8 år
Andel som er med på organisert tur (n=672)	5 %	Andel som går bare på sti (n=122)	18 %
Andel lavpurister (n=513)	62 %	Andel som alltid går utenfor sti (n=122)	2 %
Andel mellompurister (n=513)	24 %	Andel som går både på og utenfor sti (n=122)	80 %
Andel høypurister (n=513)	15 %	Andel som overnatter i eller i nærheten av landskapsvernområdet (n=122)	71 %

*Personer som er bosatt i kommune Tydal og Røros

Tabell 2: Tabell fra rapporten som viser nøkkelinformasjon om brukerne av Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde.

Majoriteten av de som besøker Skardsfjella og Hyllingsdalen er nordmenn. 80 prosent av personene som fylte ut et svarskjema i løpet av sommeren 2018 hadde bostedsadresse i Norge. Det var 8 prosent av respondentutvalget som oppga at de bodde i kommunene hvor landskapsvernområdet ligger, dvs. Røros og Tydal.

Blant de utenlandske besøkende er det desidert flest svensker som besøker Skardsfjella og Hyllingsdalen, som er naturlig ettersom verneområdet grenser til Sverige, og en av svarkassene lå i Sverige. 65 prosent av de utenlandske respondentene oppga at de hadde bostedsadresse i Sverige. Videre er det også en andel av de utenlandske besøkende som er fra Tyskland (11 %), Nederland (9 %) og Danmark (6 %).

Mange av de som besøker Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde oppgir at de enten eier eller har tilgang til hytte i nærheten av landskapsvernområdet. Fra etterundersøkelsen ble det kartlagt at i underkant av 60 prosent av respondentene enten eier eller har tilgang til en hytte i kommunene Røros eller Tydal. Dette bidrar til å forklare den høye andelen som oppgir at de har besøkt verneområdet tidligere (66 %).

Skardsfjella og Hyllingsdalen tiltrekker seg en like høy andel kvinner som menn. De besøkende er jevnt over godt voksne personer med mye turerfaring. Gjennomsnittsalderen på de besøkende var i underkant av 53 år, og kun 12 prosent av de besøkende var under 35 år.

Om lag 73 prosent av de besøkende oppga at de hadde erfaring med flerdagers turer til fots eller ski før de besøkte Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde.

Det er en forholdsvis liten andel av de besøkende (17 %) som er på turer som strekker seg over flere dager i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde. Dette må ses i sammenheng med at det

ikke finnes turisthytter inne i verneområdet som fotturister kan benytte ved flerdagsturer. Blant besøkende som gjennomfører flerdagsturer i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde er det imidlertid en høy andel som er på tur i mange dager. I gjennomsnitt varer en flerdagstur i Skardsfjella og Hyllingsdalen 4,2 dager.

Respondentene i brukerundersøkelsen har blitt bedt om å vurdere hvilke typer tilretteleggingstiltak som er *viktige* for dem når de ferdes i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde. De er særlig opptatt av at det finnes bruer som gjør elvekryssing mulig, informasjonstavler ved innfallspporter, parkeringsplasser i ytterkanten av verneområdet, samt at stiene i området er godt merket.

Når respondentene blir spurt om å vurdere hvilke typer tilretteleggingstiltak som er av høyest *kvalitet* i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde, blir tilretteleggingstiltakene som er vurdert til å være viktigst for brukerne også trukket frem som de tiltakene som er av høyest kvalitet. En slik viktighet-kvalitet-analyse kan bidra til å avdekke om forvaltningsmyndighetene prioriterer de riktige tilretteleggingstiltakene ut ifra et brukerperspektiv. Basert på undersøkelsen, kan det virke som at forvaltningsmyndigheten for Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde foretar de riktige prioriteringene.

Det er kartlagt at personer som foretrekker lite tilrettelegging for friluftsliv, samt foretrekker å møte få folk når de er på tur (høypurister), er de brukerne som er mest tilfredse med nivået og kvaliteten på tilrettelegging i Skardsfjella og Hyllingsdalen.

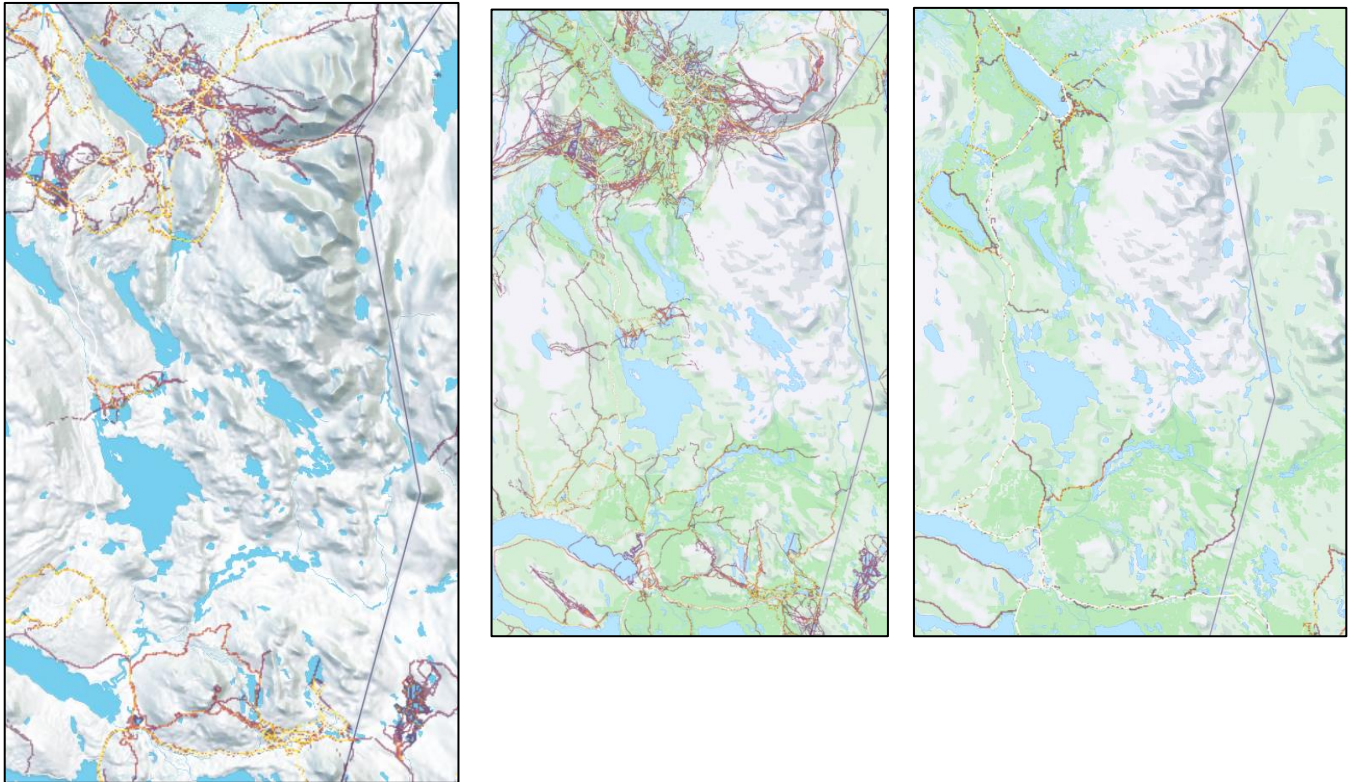
I forvaltningsplanen for Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde står det at *allmennheten skal gis anledning til natur- og landskapsopplevelse igjennom utøvelse av tradisjonelt og enkelt friluftsliv med liten grad av tilrettelegging*. Videre presiseres det at brukerinteressene skal vike til fordel for verneformål når det er motstridende interesser mellom bruk og vern. Når vi har analysert dataene fra brukerundersøkelsen, har det vært interessant å kartlegge om det foreligger tydelige motsetninger mellom bruken av området og verneformålene. Dette innbefatter å kartlegge bruken av området i dag, kunnskap om verneregler og interesse for ulike typer friluftslivsaktiviteter. Vår generelle oppfatning er at det foreligger få tydelige konflikter mellom de besøkendes bruk av området og verneformålene som gjelder for landskapsvernområde. De fleste besøkende gjennomfører tradisjonelle fot- eller skiturer i verneområdet. Videre er det svært få besøkende som rapporterer om at det er mye gjenglemt søppel i eller rundt landskapsvernområdet. Til tross for dette, kan det være enkelte forhold ved bruken av området som verneområdestyret skal være spesielt oppmerksom på; Det er flere respondenter i etterundersøkelsen som reagerer på det de mener er illegal motorisert ferdsel i verneområdet. Det trenger nødvendigvis ikke være illegal motorisert ferdsel. En forklaring kan være at den motoriserte ferdselen knytter seg til reineiernes rettmessige bruk av terrengkjøretøyer og at de besøkende ikke er oppmerksomme på dette. Hvis dette er tilfelle, bør en informere tydeligere om hvilke aktører som har lov til å benytte motoriserte kjøretøy i verneområdet. Videre er det en nokså høy andel av de besøkende som ikke var kjent med at Skardsfjella og Hyllingsdalen var vernet som landskapsvernområde da de besøkte området. Spesielt blant utenlandske besøkende var kjennskapen til vernestatusen og relevante verneregler svak.

Brukerundersøkelsen dekker ikke ferdsel om vinteren. Det kjøres opp skiløyper i Stugudalen og ved Rien, samt fra Vauldalen fjellhotell. Det virker å være svært begrenset med skigåing utenfor de oppkjørte løypene.

På kartene fra Strava Heatmap vist under får vi et bilde av hvilke deler av verneområdet som har ferdsel. Disse viser kun ferdsel fra de som registrerer sine turer digitalt på Strava.

<https://www.strava.com/heatmap#16.00/11.67427/63.04441/hot/all>

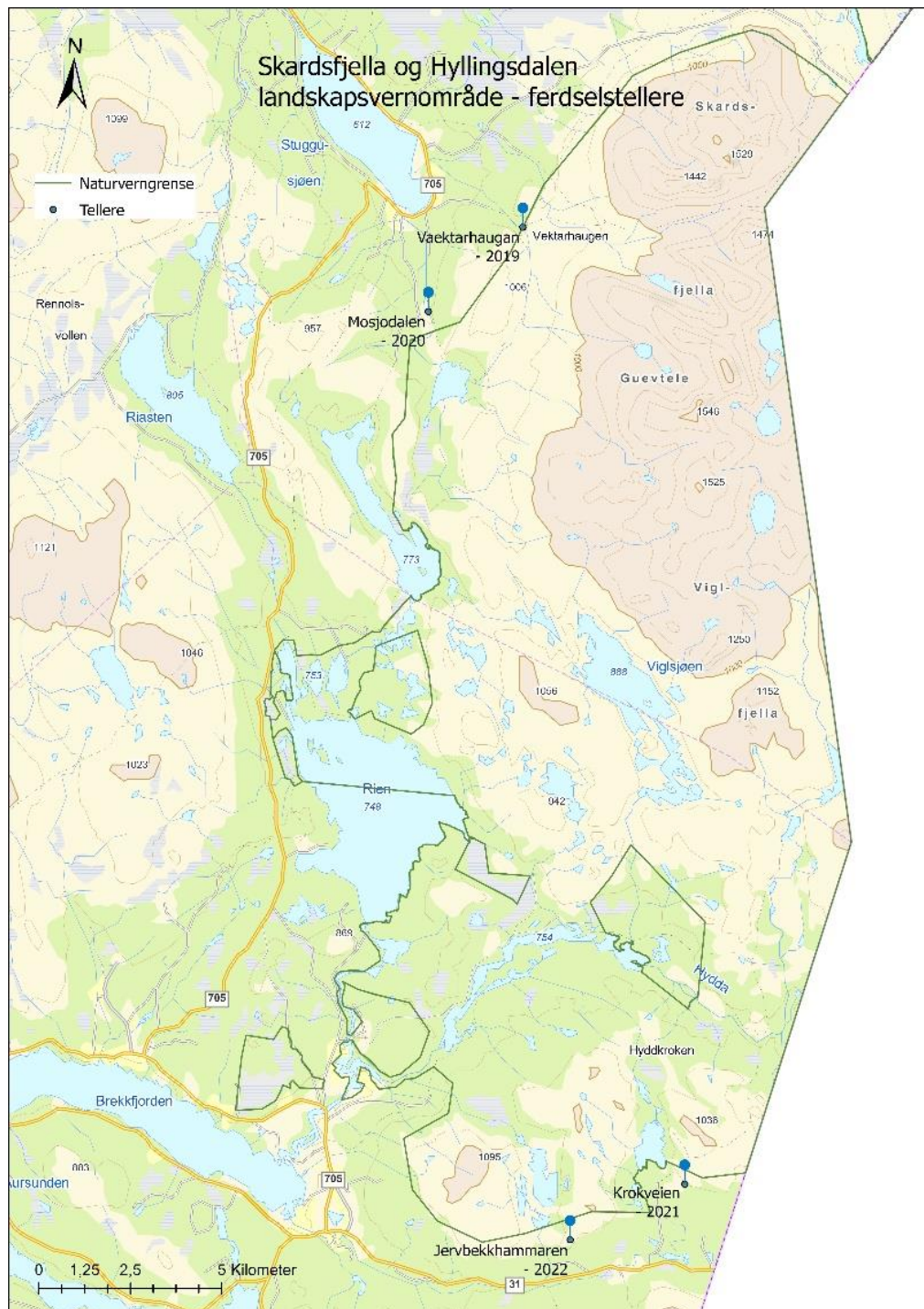
Figur 20 -22: Kartutsnittene er fra Strava Heatmap og viser ferdsel registrert digitalt på Strava av privatpersoner. Strekene har ulik farge utfra antall registreringer. Vinterferdsel vises til venstre, sommer i midten og sykling til høyre.

2.5.2 Resultat ferdselstellere

Vi har hatt en ferdselsteller som har telt i ett år på 4 ulike stier. Den har telt antall passeringer av folk (begge veger). Det er noe mer trafikk på stiene i Møsjødalen og Væktarhaugan i Tydal sammenlignet med stiene Jervbekkhåmmåren og Krokvegen i Brekken. Tallene for Jervbekkhåmmåren er ikke fullstendige, da det mangler noen dager i juni og hele perioden 01.09 – 13.10. Ser en på daglig gjennomsnitt og travleste dag er Jervbekkhåmmåren og Væktarhaugan ganske like. Sammenlignet med tellinger i Sylan landskapsvernområde på stier ved Nedalshytta er besøkstrykket i Skardsfjella og Hyllingsdalen lavt (godt under halvparten).

Figur 23: Kartet viser hvor ferdselstellere har vært plassert.

Beskrivelse av tellepunktene:

Væktarhaugen sommer 2019: Ferdselstelleren stod der stien krysser vernegrensa ved Væktarhaugen. Dette er felles punkt for Pilegrimsleden og turiststien gjennom Skarddøra.

Møsjødalen sommer 2020: Ferdselstelleren stod langs stien til Møsjøen ca 500 m før vernegrensa. Her fanger en opp både de som går innover til verneområdet og de som går bare en rundtur i randsona til verneområdet.

Krokveien 2021: Ferdselstelleren stod langs stien til Hyddkroken omtrent på vernegrensa. Her fanger vi opp de som er på tur innover landskapsvernområdet fra Vauldalen og mot Hyddkroken.

Jervbekkhåmmåren sommer 2022: Ferdselstelleren sto ved stien fra hyttefeltet ved passering av reinstengselet ca 500 m før passering av vernegrensa. Her fanger vi opp dagsturister fra hyttefeltet ved Jervbekkhåmmåren og til ulike turmål i verneområdet blant annet Kvitmannen 1036 moh.

Tellepunkt	Periode	Totalt antall passeringer	Daglig snitt	Travleste dag	
				Ant	Dato
Væktarhaugen	20.06 - 13.10.2019	2 416	20	88	31.08
Møsjødalen	20.06 - 13.10.2020	1 878	16	182	12.08
Krokvegen	01.07 - 13.10.2021	1 252	12	69	06.08
Jervbekkhåmmåren*	08.06 - 31.08.2022	1 548	20	87	11.08

Tabell 3: Data fra ferdstellere. * Mangler telldata for Jervbekkhåmmåren etter 31.08 og siste uke i juni pga. av teknisk feil.

2.6 Kunnskap om eksisterende informasjonstiltak

I all videre utarbeiding av informasjonsmateriell og plakater/tavler skal merkevarestrategien for Norges Nasjonalparker tas i bruk.

2.6.1 Innfallsportene – dagens status

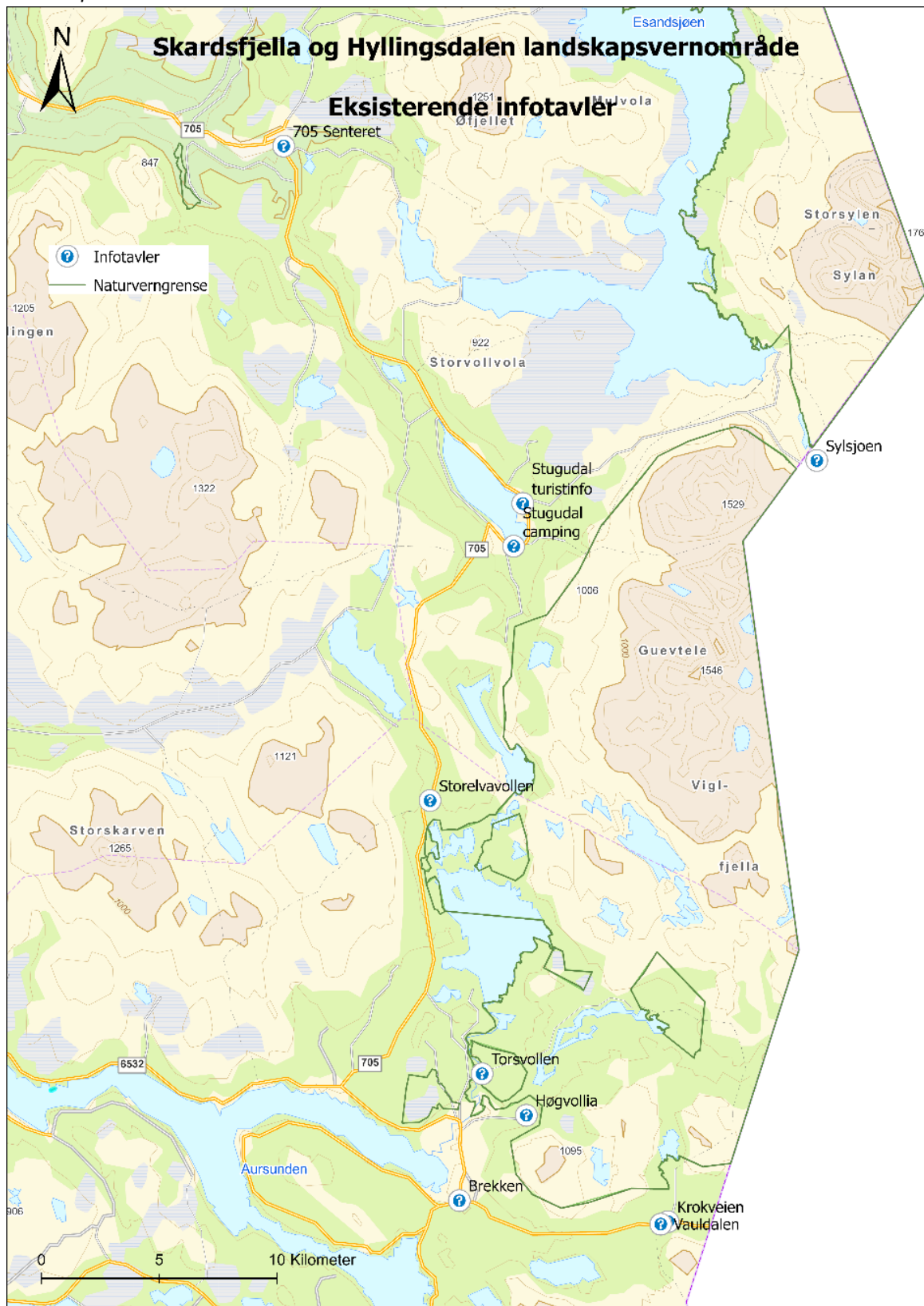
Vi har i dag 9 punkter hvor det er satt opp informasjon om Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde. Disse er vist på kartet på neste side. De ni punktene er: scooterbanen ved Vauldalen, Vauldalen fjellhotell, Brekken sentrum, Høgvollia, Torsvollen, Storelvavollen, Stugudal Camping, Turistinfoen Stugudal og Sylsjøen.

Figur 24: Dagens informasjonstavler ser slik ut. Disse ble satt opp ved innfallsportene og i Brekken sentrum i 2013/2014. og er laget etter gammel mal for infotavler for verneområder. Det er i tillegg informasjonplakater ved Turistinfoen på Stugudal (på husveggen) og ved 705 Senteret i Ås (innendørs). Foto: Marit S. Berger.

Figur 25: Kartet viser dagens punkter med informasjon om Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde.

2.6.2 Naturveiledning i skolen

Det har i flere år vært gitt et tilbud om naturveiledning til skole- og barnehagebarn i Tydal og i Brekken i regi av Fjelldriv AS. Det har vært fokus på verneverdiene og forvaltning med hovedfokus på fjellrev. Med utgangspunkt i dette har Fjelldriv på oppdrag fra nasjonalparkstyret utviklet et konsept for naturveiledning i skolene kalt «Spillet om fjellet». Dette har vært gjennomført i perioden 2015-2021.

2.6.3 Forvaltningsknutepunktet – utstilling m.v.

705 Senteret i Ås i Tydal er forvaltningsknutepunkt for de aktuelle verneområdene.

Nasjonalparkforvalterne har kontor her og det ble ved etablering av kontoret laget en enkel utstilling om verneområdene. 705- Senteret har ellers kafe (privat drift) og utstillingslokaler.

Utstillingslokalene har vært leid av verneforvaltningen i deler av 2020, hele 2021, 2022 og 2023 for ulike utstillinger og arrangement i verneforvaltningens regi. Dette er finansiert av prosjektmidler til nå. Videreføring er noe usikkert.

Utendørs infopunkt for verneområdene er nå etablert ved 705 Senteret. Her skal alle verneområdene som er knyttet til forvaltningsknutepunktet presenteres. Kartplakat for Skardsfjella og Hyllingsdalen mangler foreløpig, men vil komme så snart besøksstrategien er vedtatt. Informasjonspunktet er finansiert av tiltaksmidler fra begge styrene.

Figur 26: Informasjonspunktet ved 705 Senteret med infotavler og lekevennlige skulpturer i tre. Foto Marit S. Berger.

Naturpark Tydal har utgangspunkt fra 705 Senteret. Naturparken fikk midler til prosjektering fra Miljødirektoratets midler til verdiskaping basert på natur- og kulturarven. Naturparken er et nærfriluftstilbud til alle, tilgjengelig for funksjonshemmede og i umiddelbar nærhet til skole- og barnehage.

Figur 27: Startskiltet for Naturpark Tydal – en friluftssarena for alle hele livet. Foto: Marit S. Berger

2.7 Sammenfatning av kunnskapsgrunnlaget.

Kunnskapsgrunnlaget om natur- og kulturverdiene i verneområdene viser at det er behov for å styre besøkende slik at vi unngår unødig forstyrrelser og slitasje. Dette er viktig for å unngå skade på myr og våtmark og for å unngå forstyrrelser av sårbare arter som fjellrev og jaktfalk, samt en rekke andre rødlistede arter. Hekkelokaliteter for jaktfalk og fjellrevhi er sensitive artsopplysninger som er unntatt offentlig, og er derfor ikke synliggjort i dette dokumentet, men må hensyntas i forslag til tiltak. Enkelte arter som jerv og fjellrev krever store sammenhengende nærmest urørte naturområder for å kunne overleve og trives. I landskapsvernområdet ligger det 5 naturreservater, som alle er hot-spots for spesielle biotoper og økosystemer. Det er viktig å ta vare på de spesifikke naturtypene som er bakgrunnen for opprettelsen av naturreservatene.

I sårbarhetsvurderingen fra NINA er det sett spesifikt på tre stistrekninger hvor vi vet at ferdsele er betydelig i dag og hvor den sannsynligvis vil øke. Det er i rapporten foreslått tiltak som er nødvendig å sette inn for å unngå ytterligere skade på naturverdiene her. Utfordringen er å finne riktig nivå på tilrettelegging og informasjon. Erfaring viser at økt tilrettelegging ofte gir mer ferdsel og dermed enda mer slitasje og forstyrrelser.

Reinen og den samiske reindrifta med sine kulturverdier er avhengig av store områder som har lite inngrep. Reinen bruker området hele året gjennom viktige trekkleder mellom årstidsbeitene og som beiteområder særlig på sensommeren og høsten. I rapporten fra Fjelldriv anbefales det å ikke legge til rette for parkering ved flere innfallspor. Innfallspor fra Stugudalen, Brekken og Vauldalen kan opprettholdes. Det er lite ønskelig med økt ferdsel med utgangspunkt i Sylsjøvegen nord for Skardsfjella. Det samme gjelder fra startpunktet Storelvavollen og Torsvollen. Det pekes videre på et stort informasjonsbehov om rein og samisk reindrift.

Sårbarhetsvurderingene, oversikt av eksisterende reiseliv og besøksundersøkelsen danner grunnlaget for valg av innfallspor og graden av tilrettelegging i verneområdene som er beskrevet i kapittel 3. Besøksundersøkelsen viser at det er en høy andel besøkende som er på dagstur i områdene, og at mange av disse bor på private hytter. De som går på flerdagsturer er på tur i snitt 4,2 dager på tross av at det ikke er turisthytter i området. På Tydalssiden har det vært størst trafikk ved svarkassene ved Væktarhaugan og i Møsjødalen, mens Torsvollen, Jervbekkhåmmåren og Gruvsjøfjellet har fått flest svarskjema på Rørossiden.

En besøksstrategi skal også ta hensyn til handels- og turistnæring når en skal velge steder for informasjonspunkt og tilrettelegging for aktiviteter. Da dette kan gi positive ringvirkninger i randområdene til verneområdene. Kommunesentrene i de to berørte kommunene er Ås i Tydal og Bergstaden Røros. 705 Senteret i Ås er forvaltningsknutepunkt for verneforvaltningen og et naturlig informasjonspunkt. Det er ikke lagt opp til tilsvarende informasjonspunkt i Røros sentrum. I randsonen rundt landskapsvernområdet ligger Vauldalen, Brekken sentrum og Stugudalen sentrum. Disse er steder hvor det er gunstig for det lokale næringslivet at det etableres tilbud for besøkende i form av informasjonstavler og eventuelt annen tilrettelegging som tursti i nærområdet. Dette vil være tiltak som kan øke besøk og aktivitet uten at verneområdene belastes direkte.

Hvilke informasjonspunkt og startsteder vi skal satse videre på må avgjøres av hensynet til sårbar natur og til den samiske reindrifta, samt hvilke som er viktigst for det enkle friluftslivet. Besøksundersøkelsen viser at det er relativt mange som ønsker god tilrettelegging i form av klopping, bruer og merking.

Sentrum av Stugudalen er et naturlig sted for informasjonspunkt og kan fungere som startsted for pilegrimsleden gjennom Skarddøra. For de som ønsker å gå Pilegrimsleden fra Sverige og helt fram til Nidarosdomen er **Sylsjøen** et naturlige startsted, men Sylsjøen er ikke anbefalt som innfallsport av hensyn til den samiske reindrifta. **Stugudal camping** er startsted for stien innover Møsjødalen. Her må stien tilrettelegges bedre og helst legges om slik at sårbare lokaliteter langs Møåa og nord for Møsjøen skjermes bedre. Brua over Møåa gir en fin mulighet for en rundtur utenfor selve verneområdet.

På Rørossiden er **Storelvavollen og Høgvollia** begge innfallsporter i dag, men som er relativt lite brukt. **Torsvollen** ligger mellom disse to, og er mest aktuell å videreføre som innfallsport for turer inn mot Hyllingen og videre til Vigelsjøen, men en må være obs på at økt ferdsel her kan være utfordrende for den samiske reindrifta. Informasjonspunktet i **Brekken sentrum** foreslås beholdt, da dette ligger ved samfunnshuset, butikken og skolen, og er et naturlig stoppested. Videre ser en at en bør velge ett sted for informasjon ved **Vauldalen**, og at det da er mest aktuelt ved fjellhotellet.

Det er i tillegg flere steder som fungerer som startsteder i dag som ikke har vært tilrettelagt fra verneforvaltningens side tidligere. Det er viktig å være kjent med disse og de konsekvenser det kan ha for verneverdiene (slitasje og forstyrrelser) dersom ferdselen øker. Dette er:

- Stoppesteder langs Sylsjøvegen for å gå innover i Skardsfjella, blant annet til badekulpene.
- Stoppesteder langs fv. 705 ved Øversjøen og Rien for båtturer, padling eller soppturer.
- Hyttefeltet ved Jervbekkhåmmåren, med stier inn i landskapsvernområdet.

3. Mål og strategiske grep

3.1 Mål med besøksforvaltning

Målene med besøksstrategien er først og fremst å:

- Styrke vernet av naturverdiene i alle de berørte verneområdene
- Ivareta eksisterende naturbasert næringsutøvelse, som samisk reindrift, beitenæring, seterdrift, jakt og fiske.

I tillegg er det mål om å:

- Øke kvaliteten på besøksforvaltningen i tilknytning til Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde og naturreservatene.
- Økt bevisstgjøring om verneområdene hos reiselivsbedriftene og den besøkende.
- Økt begeistring og stolthet i lokalmiljøet.
- Ringvirkninger i form av økt verdiskaping i bygdene rundt verneområdene.

Nøkkelen i besøksstrategiarbeidet er å ha fokus på hva som kan aksepteres av ferdsel hvor og til hvilken tid, samtidig som en er obs på samlet effekt av inngrep og ferdsel. Et styrket vern av naturen, kulturminnene, den samiske reindriften og beitenæringene vil være å kanalisere ferdselen i randsonene framfor mer tilrettelegging inne i verneområdene. Økt ferdsel er ikke et primært mål, men heller å øke kunnskapen blant de som bruker området i dag.

3.2 Strategiske grep.

Gjennom prosessen med utarbeiding av besøksstrategien er følgende visjon lagt til grunn for utarbeiding av strategier

«Velkommen til Skardsfjella og Hyllingsdalen med respekt for naturen, kulturlandskapet og den samiske reindriften».

Strategivalgene kan deles inn i følgende hovedgrupper

1. Kanalisering av ferdsel for å ivareta verneverdiene.
  - Valg av innfallsporter/startpunkt. Hvilke punkt skal trekkes fram og hvilke bør tas vekk av hensyn til naturverdiene, beitenæringene og samisk reindrift.
  - Tilrettelegging på stiene tilpasset det enkelte område. Minst mulig tilrettelegging inne i verneområdene. Stimulere til rundturer i randområdene og nær bebyggelse.
  - Utvikle eksisterende infrastruktur, ikke bygge nytt eller ta i bruk nye stier/plasser.
  - Skjerme sårbare områder som lokaliteter for fjellrev og jaktfalk, samt områder med slitasjesvak mark (myr og våtmark).
2. Møte nye former for friluftsliv.
  - Være føre var for å ivareta verneverdiene. Verneformålene skal ivaretas.
  - Møte utfordringer og trender med folkeopplysning. Holdningsendring er nødvendig. Behov for et besøksenter med tema samisk reindrift.

- Sykling er en økende trend og må styres. Bruk av sykkel øker rekkevidden, og har derfor potensiale til å være mer forstyrrende enn ferdsel til fots.
- Ikke bare plakater, ting må oppleves, opplegg for barn-skoleungdom. Naturstier i tilknytning til infopunkt i bygdene.

3. Informasjon

- Info om verneområdene, verneverdiene, nødvendige hensyn og aktuelle stier/turmål. Stedtilpasset informasjon både generell og temabasert.
- Infotavler ved innfallsportene/startpunktene og på infopunkter i bygdene rundt verneområdet. Viktig med god informasjon lett tilgjengelig på nett.
- Kommunikasjonsplan som inneholder de ulike former for informasjon. Hvordan nå folk med nødvendig informasjon før de går på tur.

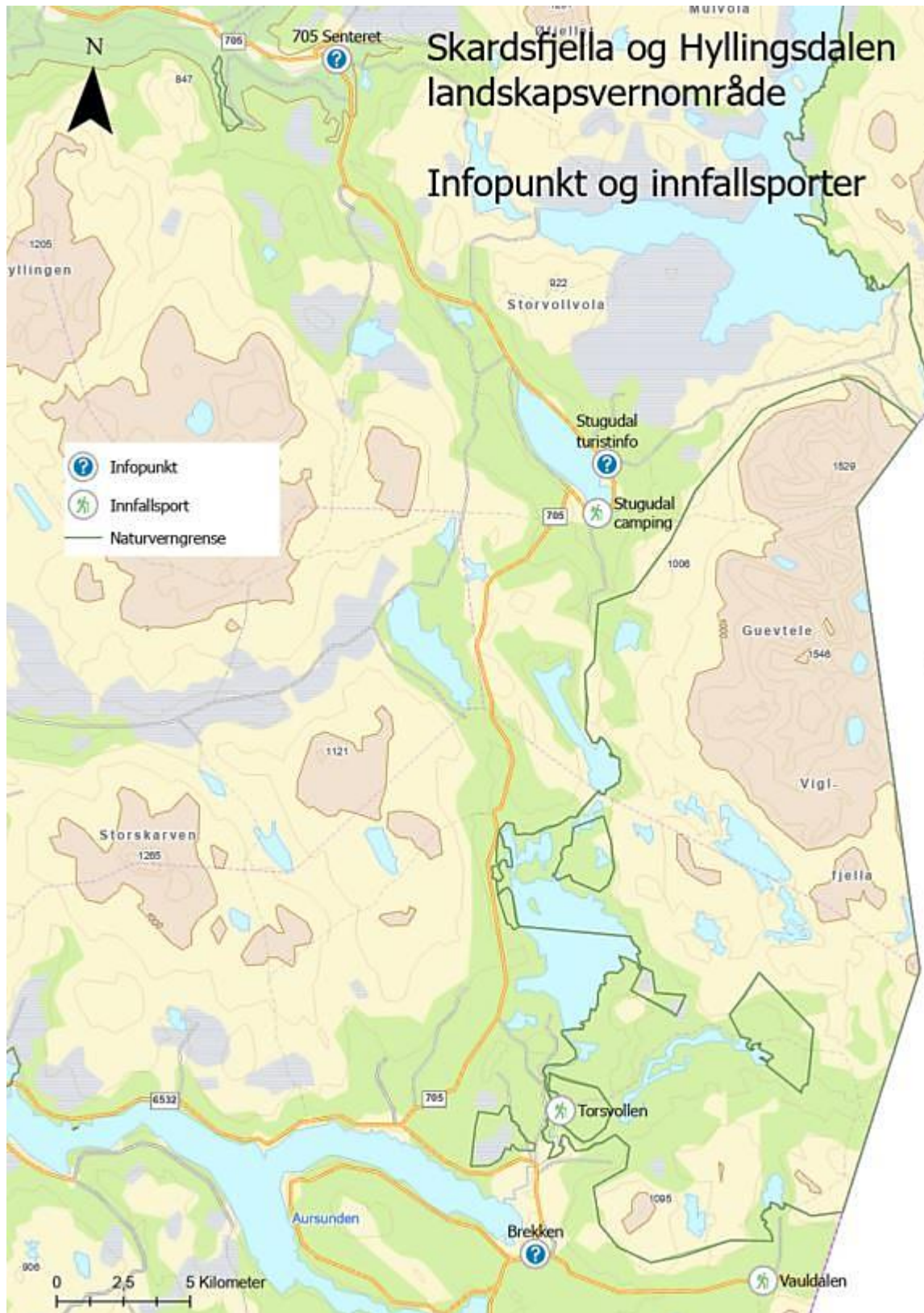
4. Implementering av merkevaren for Norges nasjonalparker– enhetlig uttrykk.

- Nye infotavler og temaplakater skal lages i tråd med merkevaren for Norges nasjonalparker.
- Samordning med andre aktører og eksisterende infotavler.
- Brosjyrer og annen skriftlig informasjon utformes i tråd med merkevaren for Norges nasjonalparker.
- Informasjon skal tilpasses publisering på nett. Etablere egen publikumsvennlig nettside.

Figur 28: Skarddørsjøan og Skardsfjella/Gaejsietjahke. Foto Marit S. Berger

3.2.1. Strategi 1: Kanalisering av ferdsel for å ivareta verneverdiene

Figur 29. Kartet viser innfallsporter/startpunkt og informasjonspunkt som er prioritert i besøksstrategien. I tillegg kan det være aktuelt å beholde noe informasjon ved Sylsjøen.

Kartet i figur 29 viser en oversikt over de prioriterte stedene for informasjonspunkt og for startsteder/innfallsporter. Strategiske valg av informasjonspunkt og innfallsporter/startsteder styrer de besøkende til bestemte områder og skjærer sårbar natur andre steder i verneområdene. Det er lagt vesentlig vekt på de råd og anbefalinger som er gitt i sårbarhetsvurderingene beskrevet i kapittel 2.

Aktuelle tiltak for kanalisering/styring av ferdsel:

- Strategisk valg av infopunkt og innfallsporter.
- Kartplakat for verneområdene på infopunkt og innfallsporter som viser de prioriterte innfallsportene og infopunkta i Brekken og Tydal, samt omkringliggende overnattingstilbud og severdigheter i Røros og Tydal.
- Temaplakater om samisk reindrift og råd om ferdsel. Spesielt fokus på ferdsel på vårsnø og kalvingsland for rein. Info om båndtvangsbestemmelsene i området.
- Opplysningsskilt på innfallsportene om parkering, hvor går stien, hvor kan det sykles mv.
- Naturstier i nærturområdene nede i bygda tilknyttet infopunktene.
- Datobegrensning for organisert ferdsel i verneområdene kan være aktuelt. (Dette må i tilfelle avklares i forvaltningsplanen.)
- Trimposter må fortrinnsvis lokaliseres til de merka stiene for å unngå skade på sårbare lokaliteter og uheldig spredt ferdsel.
- Aktuelle aktører som planlegger aktivitet i området oppfordres til å ha god dialog med grunneiere og reindrift før gjennomføring

Figur 30: Fra Hyllingtjønnna, Viglåa naturreservat. Foto: Eli Cora Myrseth

Beskrivelse av tiltak i og rundt informasjonspunkter i bygdene

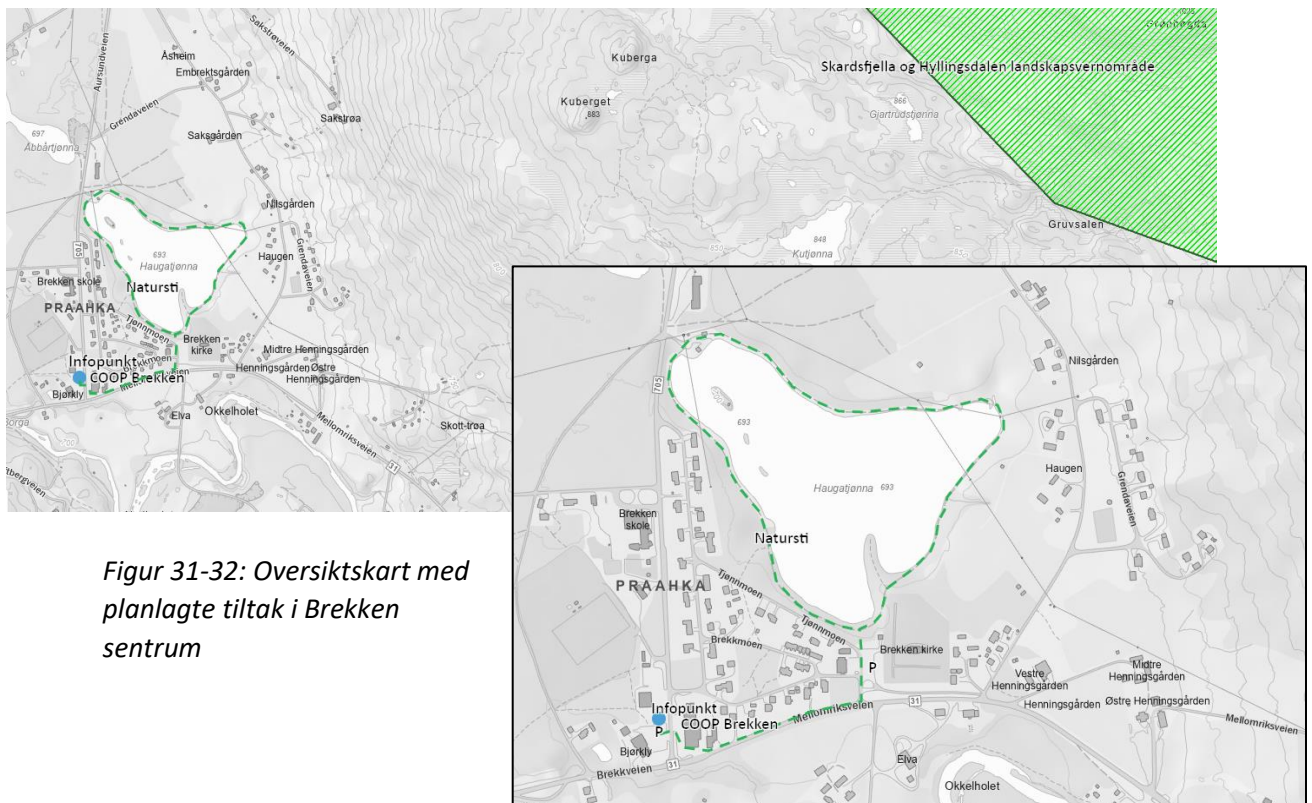
Brekken ved Coop:

Informasjonspunktet ligger sentralt i Brekken og er et naturlig stoppested for folk som bor i området eller er turister. Her finnes bygdas eneste dagligvareforretning, samfunnshus, kirke og skole. Informasjonspunkt her vil gi ringvirkninger til lokalt næringsliv og belaster ikke verneområdet direkte.

Status 2023: Her er det ei infotavle om Skardsfjella og Hyllingsdalen med naturreservatene. Denne beholdes inntil videre. Ungdomslaget i Brekken prøver ut et tilbud om bobilcamping ved ungdomshuset, og ønsker informasjonstiltak knyttet til området. Coop Brekken planlegger oppussing av kaffekroken i butikken og er positiv til å ha en informasjonsvegg for verneområdene her. Det er en anlagt en tursti rundt Haugatjønna med rasteplass/gapahuk i nordenden

Plan:

- Gammel tavle erstattes med nye tavler jf merkevarestrategien. Beholde samme plassering som i dag.
- Aktuelle infoplakater utendørs er: kartplakat over verneområdene og temaplakater om samisk reindrift og råd om ferdsel i naturen.
- Lage natursti rundt Haugatjønna i sentrum langs eksisterende sti i samarbeid med grunneierne, Brekken idrettslag og Hyllingen fiskeområde. Informasjon om naturkvaliteter langs stien og i nærområdet. Info om at grinder må lukkes av hensyn til beitedyr.
- Lage informasjonsvegg om verneområdene i kaffekroken på Coop Brekken. Brekken er også aktuell som infopunkt for Sølendet naturreservat og Femundsmarka nasjonalpark, slik at det er aktuelt med samarbeid med flere vernemyndigheter her.

Figur 31-32: Oversiktskart med planlagte tiltak i Brekken sentrum

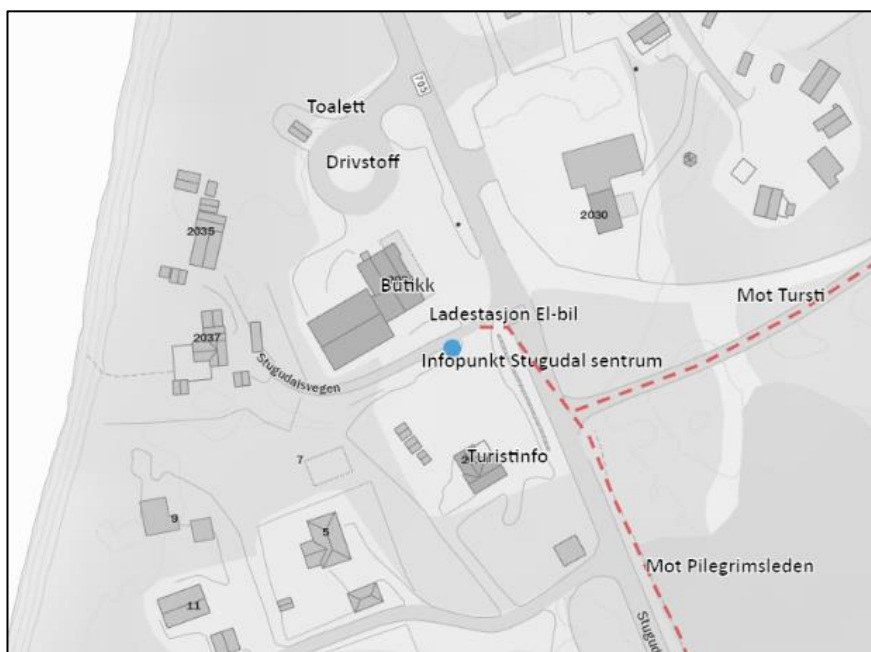
Stugudalen ved turistinfoen.

Informasjonspunktet ligger sentralt i Stugudalen og er et naturlig stoppested for folk som bor i området eller er turister. Her finnes turistinformasjon med servering og salg av turutstyr, grendas eneste dagligvareforretning, campingplass med serveringsted og parkeringsarealer i nærheten. Informasjonspunkt her vil gi ringvirkninger til lokalt næringsliv og belaster ikke verneområdene direkte.

Status 2023: Her er det infoplakat om Skardsfjella og Hyllingsdalen på husveggen. Brosjyrer om verneområdene finnes inne på turistinfoen

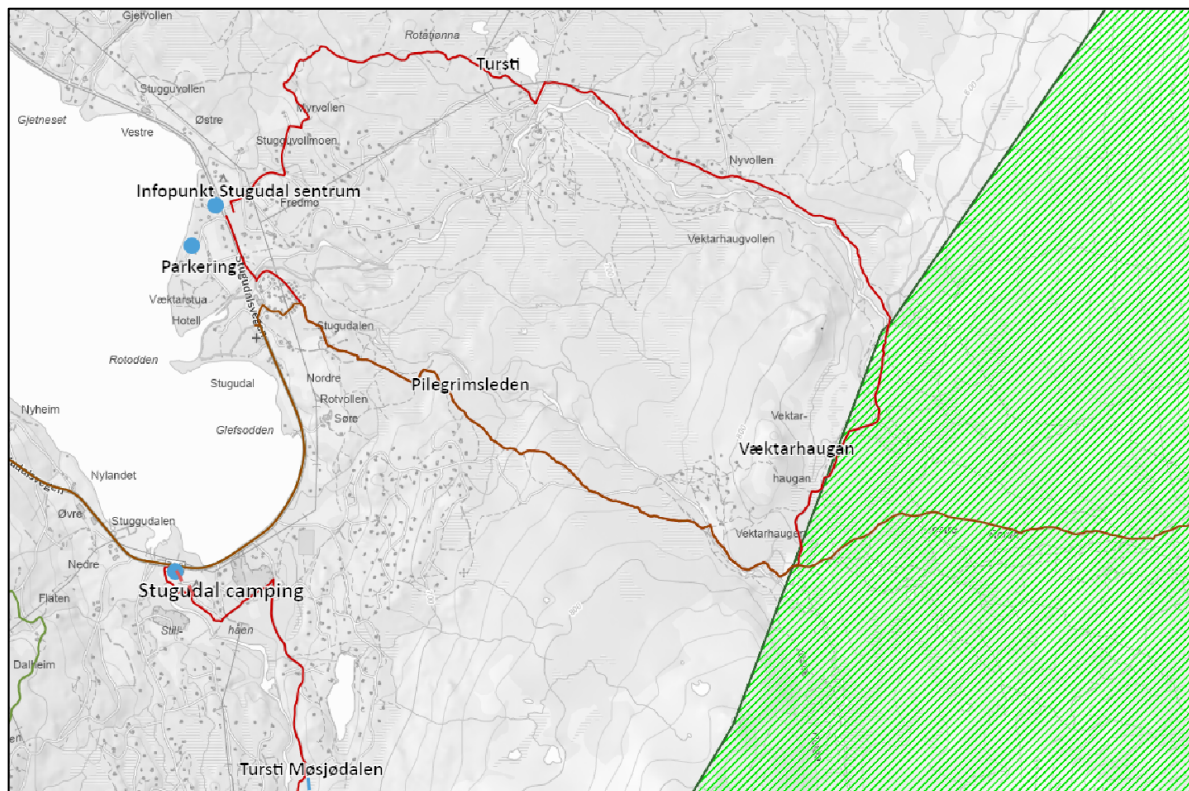
Plan:

- Etablere felles informasjonspunkt for Sylan og Skardsfjella og Hyllingsdalen. Det er laget ei planskisse for dette av landskapsarkitekt i Feste NordØst. Dette er foreløpig plan for informasjonspunktet.
- Aktuelle infoplakater: Kartplakater for Sylan og Skardsfjella og Hyllingsdalen. Temaplakater om samisk reindrift og råd om ferdsel i naturen.
- Infopunktet kan også fungere som innfallsport mot Væktarhaugan og Pilegrimsstien, samt turiststi mot Nedalshytta. Stuggudal fjell og turistforeningen har merking som starter ved Væktarstua, merkingen bør starte ved turistinformasjonen. Rundtur rundt Væktarhaugan er populær både sommer og vinter.
- Det bør lages en natursti/merket rundtur i nærområdet i Stugudal for å synliggjøre naturverdiene, samisk reindrift og øke bruken av lokale attraksjoner. Dette må gjøres i samarbeid med Tydal kommune og turistbedriftene på Stugudal. Det er ikke avklart hvor en slik rundtur kan gå, men Stugguvollmoen og Rotodden friluftsområde er aktuelle lokaliteter.
- Planlegging av stimerking og natursti må skje i samarbeid med Stugudal fjell, Trondhjems turistforening, Tydal kommune, grunneiere og turistbedriftene i Stugudal sentrum

Figur 33: Kart med planlagte tiltak i Stugudal sentrum

Figur 34: Oversiktskart Stugudalen med stier markert med rødt og infopunkt/innfallsporter med blå punkt.

705 Senteret i Ås

Informasjonspunktet ligger sentralt i Ås i Tydal og er et naturlig stoppested for folk som bor i området eller er turister. Skole og idrettsanlegg ligger like ved og 705 Senteret har en kafe med utstillingslokaler. Like ved er det utfartsparkering for skiløype og tilrettelagt natursti og kultursti, samt at pilegrimstien «Romboleden» går forbi. Informasjonspunkt her vil gi ringvirkninger til lokalt næringsliv og belaster ikke verneområdet direkte.

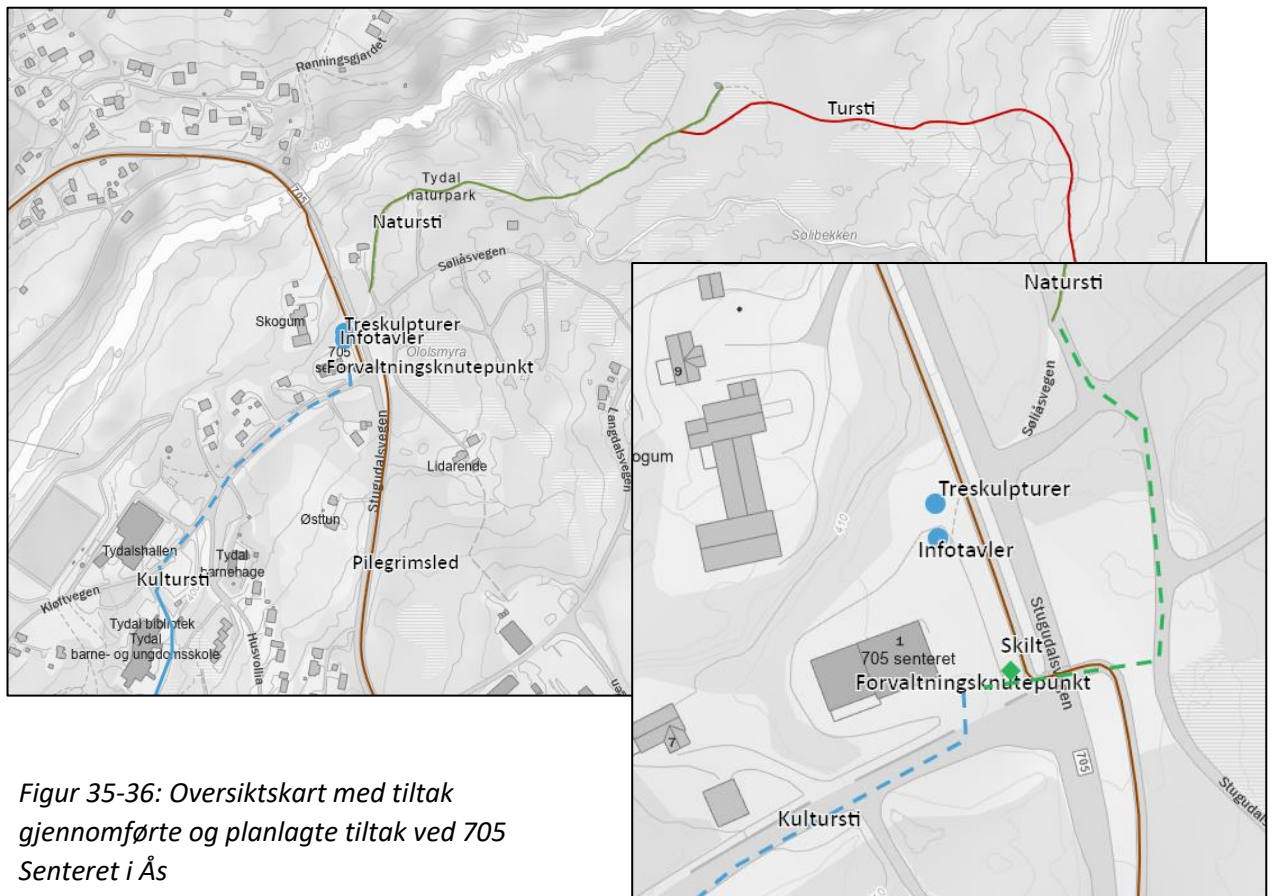
Status: Dette er forvaltningsknutepunkt med kontor for nasjonalparkforvalterne. Her er det informasjon innendørs og utendørs. Dette omfatter også informasjon om Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde med naturreservatene.

Plan:

- Utvendig informasjon suppleres med kartplakat for Skardsfjella og Hyllingsdalen. Informasjonstavle om samisk reindrift må oppdateres slik at den også omfatter rein i Skardsfjella og Hyllingsdalen.
- Knytte infopunktet til den naturstien (grønn) på andre siden av vegen og kulturstien (blå) med start fra skolen, samt pilegrimsleden (mørk rød).

- Sette opp et veiviserskilt (grønn firkant på kartet under) som viser retning mot de ulike turalternativene.

Figur 35-36: Oversiktskart med tiltak gjennomførte og planlagte tiltak ved 705 Senteret i Ås

Beskrivelse av tiltak i og rundt Innfallsportene/startstedene

P-plass ved scooterbanen Vauldalen:

Status: Her er det en stor P-plass i tilknytning til en scooterbane og ei infotavle om verneområdene.

Plan: Eksisterende tavle beholdes inntil videre. Prioriteres ikke som innfallsport videre da den vi har valgt å satse på innfallsporten ved Vauldalen Fjellhotell som ligger like ved..

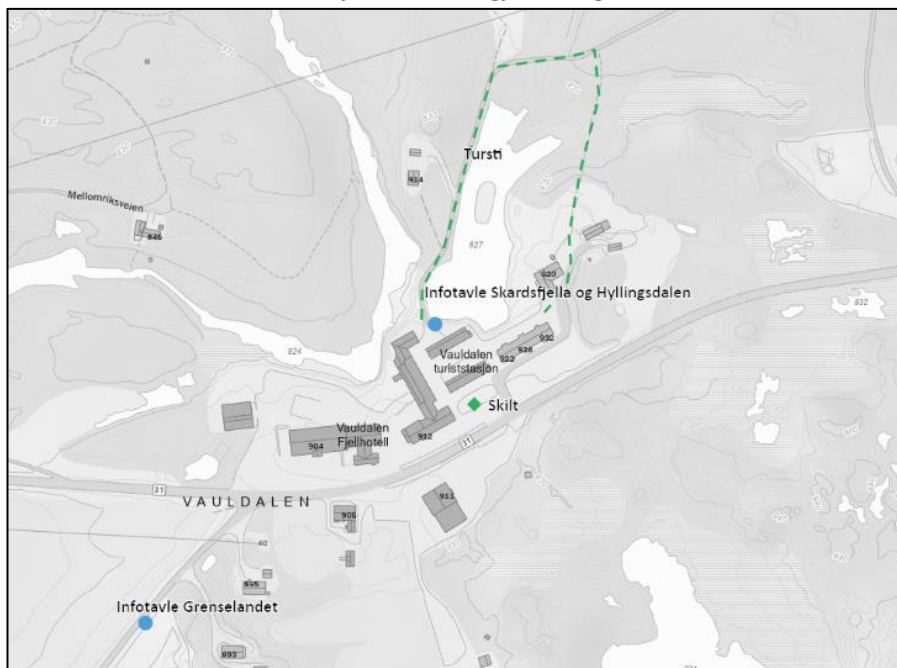
Vauldalen:

Innfallsporten ligger på tomte til Vauldalen Fjellhotell i Brekken og er et naturlig sted å starte tur for hotellets gjester og andre tilreisende. Det er flere stier og veier i nærheten som er egnet for nærturer som ikke vil belaste verneområdene direkte, samtidig som du kan starte turen innover i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde bla. langs en etablert seterveg mot Gruvsjøen og Hyddkroken. Dette gjør stedet godt egnet som innfallsport samtidig som sårbare områder i verneområdet skjermes. Plassering ved hotellet kan gi ringvirkninger til lokalt næringsliv.

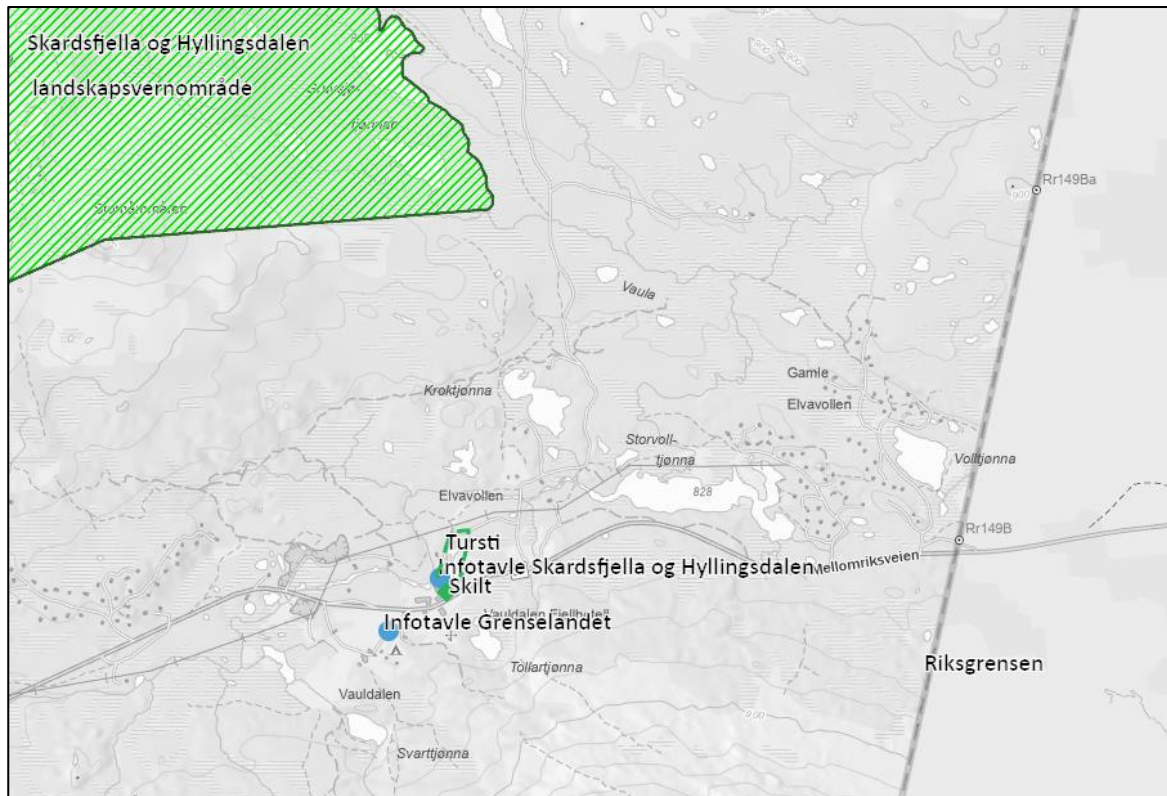
Status: Det står ei informasjonstavle bak hotellet der sti/veg går ut.

Plan:

- Prioriteres som innfallsport. Gammel tavle erstattes med nye tavler med kartplakat og temaplakter («samisk reindrift» og «råd om ferdsel»). Eksisterende plassering beholdes.
- Det er ikke merka sti fra Vauldalen, og det er derfor aktuelt med et opplysningsskilt for hvilke stier som kan benyttes til turer til fots eller med sykkel.
- Et veiviserskilt settes opp sentralt foran hotellet som viser aktuelle turmål og peker hvor en finner infotavler om Grenselandet og Skardsfjella Hyllingsdalen landskapsvernområde. Her er det aktuelt å samarbeide med Femundsmarka nasjonalpark og Verdensarven Bergstaden Røros og Circumferensen.
- Det er aktuelt å samarbeide med Vauldalen om en universelt tilgjengelig natursti i nærområdet til bruk for fjellhotellets gjester og allmenheten.

Figur 37: Kart med planlagte tiltak ved innfallsport Vauldalen. Blå punkt er infotavler, grønt punkt er veiviserskilt og grønnstipling er tursti

Figur 38: Oversiktskart for innfallsport Vauldalen der en ser nærheten til verneområdet og Sverige.

Høgvollia:

Status: Her er det en liten P-plass med infotavle.

Plan: Eksisterende tavle beholdes inntil videre. Prioriteres ikke som innfallsport.

Torsvollen:

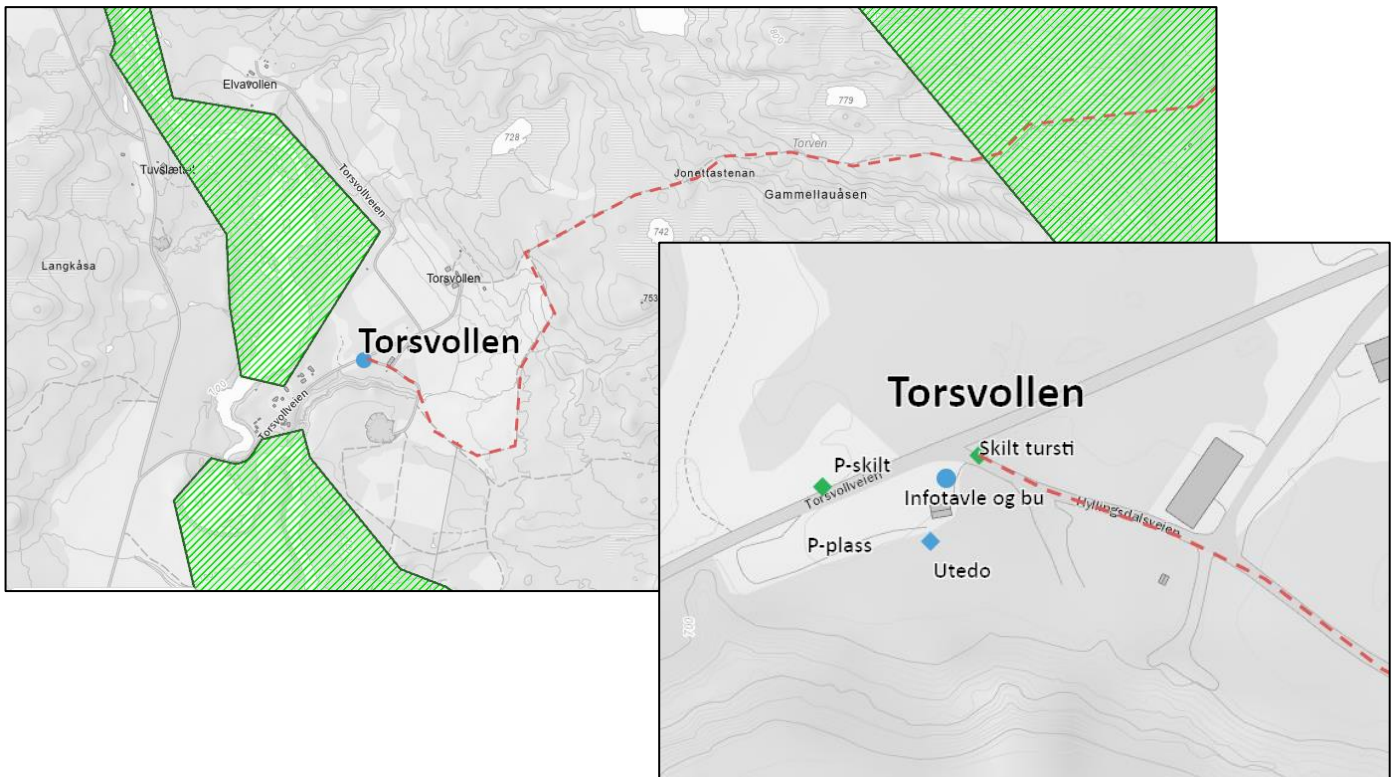
Innfallsporten ligger like før en kommer til Torsvollen gård der Hyllingsdalsveien starter. Det er ikke tillatt med motorferdsel videre innover, og dette er derfor et naturlig startsted for både fotturer og sykkelturner innover Hyllingsdalsveien. Hyllingsdalen har flere setrer og Hyllingen er et vatn egnet til fiske og padling. Vegen er egnet til fotturer og sykkelturner, uten større fare for uheldig påvirkning på sårbare naturverdier. Det er reindrift i område og økt trafikk vil ha negative konsekvenser for reinens beiterom sommer og høst.

Status: Her er det P-plass med lita bu, utedo og infotavle.

Plan:

- Prioriteres som innfallsport. Gammel tavle erstattes med nye tavler med kartplakat og temaplakater («samisk reindrift» og «råd om ferdsel»). Her er det ikke merke sti.
- Sette opp et eget skilt som viser stier/veger hvor en kan gå og sykle.
- Tydelig P-skilt og veiviserskilt hvor turvegen (Hyllingsdalsveien) mot verneområdet starter (dette er satt opp).
- Det er inngått vedlikeholdsavtale med grunneier for P-plass, infobu, utedo og brøyting P-plass. Denne kan videreføres.
- P-plass brøytes til påske. Kan vurdere utvidet periode for brøyting med brukerbetaling (f.eks. Vipps).
- Info - bu merkes med skilt «Velkommen inn» på døra.

Figur 39-40: Oversiktskart med planlagte tiltak ved innfallsport Torsvollen. Grønn skravur er landskapsvernområde, blå punkt er infotavle, rødstipling er Hyllingdalsveien

Storelvavollen:

Status: Her er det P-plass med infotavle.

Plan: Eksisterende tavle beholdes inntil videre. Prioriteres ikke som innfallsport.

Stugudal camping.

Innfallsporten ligger i sørenden av Stugusjøen på tomte til campingplassen. Det er et naturlig startsted for fotturer innover Møsjødalen og det er blåmerket sti som starter her.

Sårbarhetsvurdering langs stien tilsier at stien bør klopplegges og delvis legges om for å skåne sårbar vegetasjon og dyreliv.

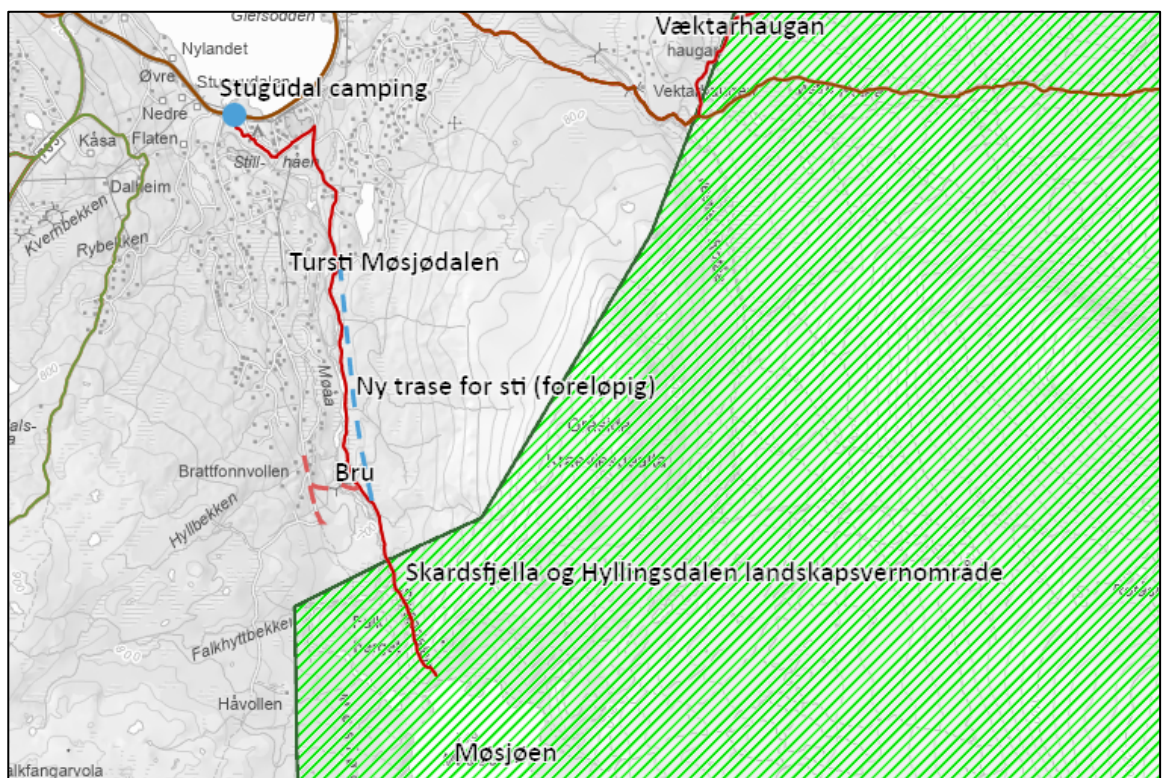
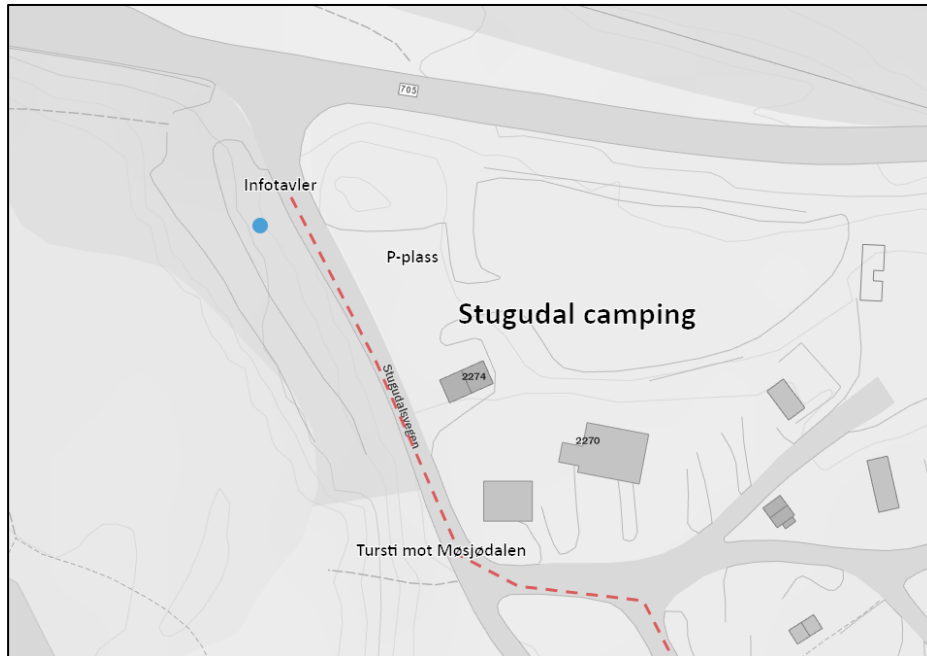
Status: Her er det P-plass med infotavle. Blåmerket tursti mot Møsjødalen (merket rød på kartet). Stien går også som en rundtur over brua og tilbake gjennom hyttefeltet (utenfor verneområdet). Eier av campingplassen har P-plass til rådighet mot betaling.

Plan:

- Prioriteres som innfallsport. Gammel tavle erstattes med nye tavler med kartplakat og temaplakater («samisk reindrift» og «råd om ferdsel»). God merking av P-plass.
- Stugudal Fjell har blåmerka sti fra campingplassen og innover Møsjødalen til verneområdet. Denne er anbefalt flyttet litt lengre øst (blå stiplestrek). Ny trase skal legges i samråd med grunneier og Stugudal fjell. Stien ned til Møsjøen må skiltes slik at den går utenom hytta ved sjøen.

Figur 41 og 42: Kart med planlagte tiltak ved innfallsport Stugudal camping. Blå punkt er infotavle, rød stipling er merket sti, blå stipling er foreslått omlegging (grovt plassert). Grønn skravur er Skardfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde.

Sylsjøen:

Status: Denne innfallsporten ligger i Sverige. Her er det en liten P-plass med infotavle. Startpunkt for pilegrimsstien «Romboleden».

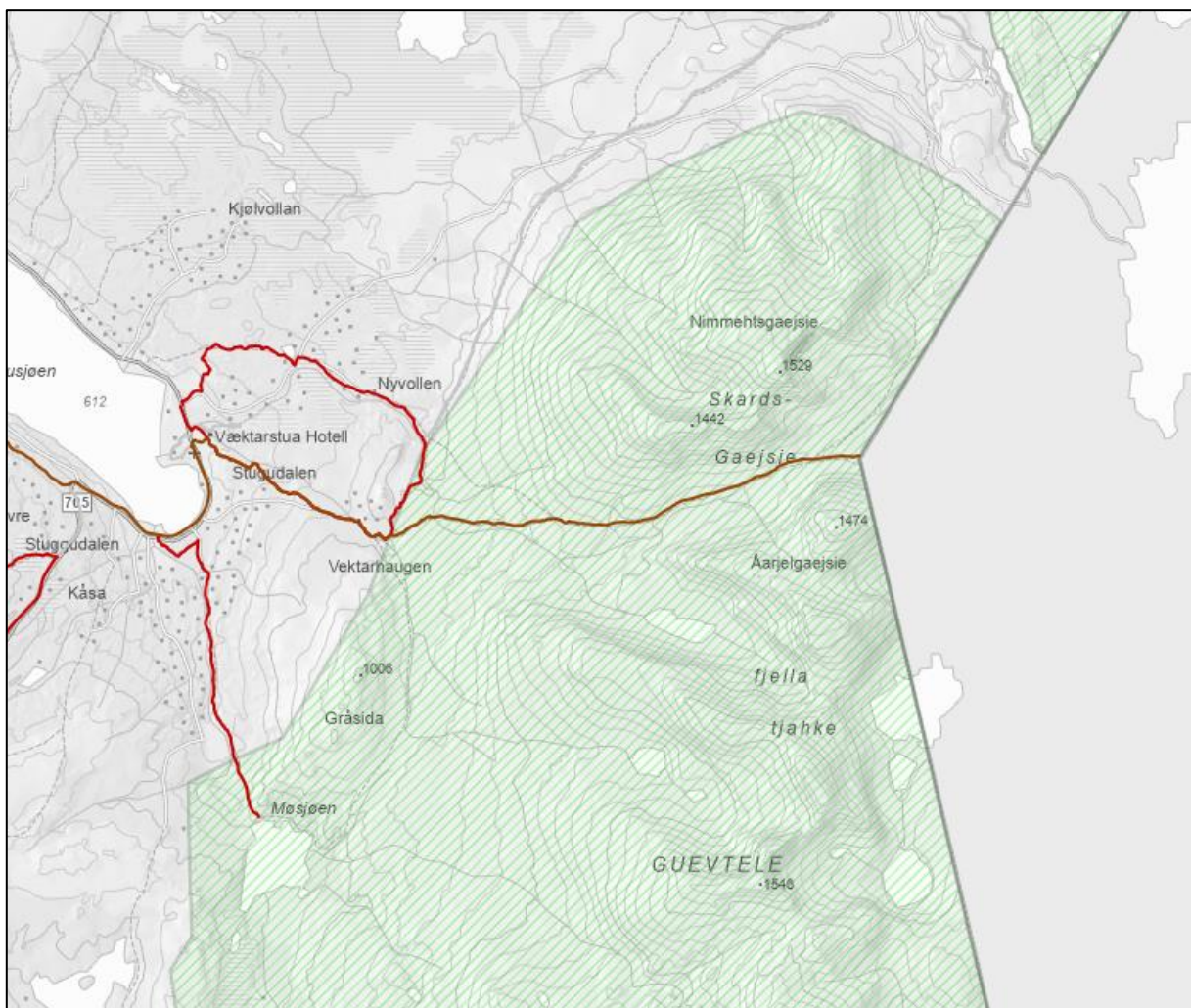
Plan:

- Prioriteres ikke som innfallsport. Eksisterende tavle vedlikeholdes og beholdes inntil videre for å sikre informasjon ved startpunktet.
- Det kan settes opp opplysningsskilt om hensyn til rein og fjellrev, men det krever samarbeid med svenske myndigheter (foreløpig ikke godkjent).

Merka turstier -kanalisering

Eksisterende merka stier

- Pilegrimsleden/Romboleden gjennom Skarddøra. (Pilegrimsmerket).
- Turiststier fra Væktarstua til Skardøra og til Nedalshytta (T-merkete stier)
- Sti rundt Væktarhaugen. Blåmerka av Stugudal fjell. Denne er koblet til pilegrimsstien gjennom Skardøra.
- Stier i Møsjødalen. Blåmerka av Stugudal fjell fra Stugudal camping
- Stier i Brekken. Kjenner ikke til at det er merka stier i verneområdene i Rørosdelen av Skardsfjella og Hyllingsdalen, men det er flere umerka ferdselsårer.

Figur 43: Kartet viser merka turstier inn i landskapsvernområdet i Tydal kommune.

Utfordringer

Merking av sti til en attraksjon i verneområdet vil erfaringsmessig øke trafikken til attraksjonen og øke slitasjen og forstyrrelser av dyrelivet langs den traseen som blir merka. Denne effekten har vi blant annet sett etter merking av sti til Storskarven i Skarvan og Roltdalen nasjonalpark. Potensialet for økt trafikk er tilstede pga. relativt mange hytteeiendommer i Stugudalen og i Rienområdet.

Det er flere attraksjoner som er populære allerede i dag. Dette gjelder spesielt badekulpene i Skardsfjellet og canyon Djuphølet.

Badekulpene er populære på varme sommerdager og stien inn fra Sylsjøvegen er noe slitasjesvak i starten før vernegrensa. Selve badekulpene har begrenset kapasitet. Økt trafikk til disse vil gi en dårligere opplevelse for den besøkende og er heller ikke ønskelig fra reindriftas side. Badekulpene er i seg selv en attraksjon for den besøkende, men økt besøk betyr trengsel og attraksjonen mister sin sjarm og verdi. Det samme gjelder i stor grad Djuphølet der økt trafikk ikke er ønskelig verken for grunneierne eller den samiske reindrifta. Turen til Djuphølet er en relativt lang tur uten sammenhengende sti i dag, og med noe slitasjesvak mark og myr. Det er en verdi i seg selv å ha noen perler som er mer krevende å nå og hvor en får følelsen av det unike.

Det er ønske fra befolkningen i Brekken om bedre tilrettelegging for familier for å øke bolyst.

Eventuelle tilrettelegginger i form av gapahuker eller merking av stier bør legges utenom verneområdet. Allemannsretten gjelder også i verneområdene og disse er åpne for ferdsel til fots.

Tiltak:

- Samordne T-merket sti og Pilegrimsstien til en stitrase.
- Stimulere til merka rundturer utenfor verneområdene.
- Etablere natursti med utgangspunkt i en eller to innfallsporter, for eksempel Vauldalen fjellhotell og/eller Brekken sentrum og/eller Turistinfoen i Stugudalen. Tema i naturstien er naturverdiene i verneområdene og samisk reindrift, samt lokale attraksjoner. Målgruppen er allmennheten.
- Merking av flere enn de eksisterende merka stiene i verneområdet anbefales ikke. Vernemyndigheten skal ikke ta initiativ til merking annet enn når det er strengt nødvendig for å lede ferdsel utenom sensitiv vegetasjon eller sårbart dyreliv.
- Historiske veifar kan beskrives, men en ønsker ikke at disse blir merka.
- Konkrete tiltak i Møsjødalen for å lede folk utenom sensitiv arter og naturområder i og utenfor verneområdet:
  - Jobbe for at stitraseen legges om jf anbefaling fra NINA Rapport 1601. Valg av ny trase skal skje i samråd med grunneier og Stugudal Fjell.
  - Merke slik at stien går utenom hytta ved Møsjøen. Informasjon til publikum om å følge merka trase, og at hyttene er private. (Gapahuken som er omtalt i NINA rapport 1601 er nå plukket ned.)
- Informere om hvilke stier det kan sykles på, og merke med sykling forbudtskilt i enden av godkjente sykkelstier (Hyllingtjønna og Hyddkroken). Skilt merkes med verneområdestyrets logo.
- Sette opp opplysningsskilt om å ta hensyn til rein og fjellrev (båndtvang) der det er behov. Dette er gjort ved Nyvollen, Væktarhaugan og Møsjødalen i Tydal kommune. Ved Sylsjøen er det planlagt oppsetting i samarbeid med Svenske myndigheter.

Hytte for allmenheten

Det er ingen hytter til bruk for allmenheten i Skardsfjella og Hyllingsdalen i dag. Det er uttrykt ønske om å opprette ei slik bu spesielt med tanke på lokalbefolkningen og økt bolyst. Lang veg inn til aktuelle fiskevatn gjør at det er behov for en overnattingsmulighet.

Verneforskriften og forvaltningsplanen åpner for at det kan gis tillatelse til ei slik hytte etter søknad. Ved en eventuell søknad må det foretas en egen sårbarhetsvurdering i forhold vegetasjon og dyreliv, og det må tas nødvendig hensyn til den samiske reindrifta i området. Det er varslet fra Riast/Hylling reinbeitedistrikt/Gåebrien sijte at de vil gå imot en søknad om ei hytte for allmenheten med begrunnelse i økt ferdsel.

3.2.2 Strategi 2: Hvordan møte nye former for friluftsliv

Det er ikke helt enkelt å forutse hva som vil komme av nye former for friluftsliv, og hva som kan bli aktuelt framover innenfor våre verneområder. Det er først og fremst viktig å ivareta muligheten for utøving av det enkle friluftslivet med ferdsel til fots eller på ski (jf verneformålene). Motoriserte former for friluftsliv er ikke tillatt i verneområdene.

Slik det er nå er sykling tillatt kun på definerte stier/veger. Erfaring og sårbarhetskartleggingene viser at det utover disse er lite egne sykkeltraseer i verneområdene. El-sykel er definert som motorisert ferdsel i verneområdene, og er derfor i utgangspunktet forbudt. Bruk av sykkel øker rekkevidden til folk og potensiale for forstyrrelse av dyreliv og rein øker derfor. Vintersykling kan være spesielt utfordrende, da rein og annet dyreliv lever på sparebluss.

Hundekjøring på barmark er kun tillatt etter definerte stier/veger. Hundekjøring om vinteren er ikke regulert i verneforskriftene. En må være oppmerksom på at hundekjøring er lite forenlig med reindrift på sen vårsnø i kalvingsområdene.

Kiting er generelt ikke ønskelig i verneområdene. En kite er uforutsigbar i retning og fart, og kan oppfattes som en stor rovfugl. Kiting vil derfor virke forstyrrende på dyrelivet. Kiting er ikke regulert i verneforskriften med forbud, men all ferdsel skal skje varsomt og med hensyn til bla. dyreliv. Kiting er ikke definert som ferdsel til fots i Naturmangfoldloven, og det vil ikke bli gitt tillatelse til organiserte arrangementer med kiting i verneområdene.

Digitale trimposter og trimpoeng, stolpejakt, geocaching m.v, kan føre til mer spredt ferdsel og ferdsel utenom merkete stier. Slike arrangement/tilbud ligger i grenseland for organisert ferdsel, og en må ha god dialog med de som legger ut postene slik at en unngår ferdsel til sårbare områder.

Nærgående fotografering av fjellrev og andre fugler kan være et problem. Fjellreven er en sterkt truet art, og har status som prioritert art. I den sammenheng er det laget egne retningslinjer om hvordan unngå forstyrrelse av fjellreven. Avstand til hi og rever er vesentlig her (minst 300 m). Å holde hunden i bånd er viktig både med hensyn til fjellrev, rein og annet vilt.

Tiltak:

- *Informasjon om de aktuelle vernebestemmelsene og gjeldende forvaltningspraksis på en publikumsvennlig måte på nettsider, og annet infomateriell – råd om ferdsel (infoplakater, faktaark og brosjyremateriell).*
- *Aktuelle forbudsskilt skal kun settes opp i tilknytning til verneskiltene på vernegrensa.*

- *Opplysningsskilt på enkelte stier om hensyn til fjellrev og rein. Opplysningsskiltene skal ikke settes slik at de oppleves som fremmedelement i en ellers nokså urørt natur.*
- *God dialog med publikum er spesielt viktig i forhold til aktiviteter en ikke kan styre gjennom kanalisering langs faste stier.*
- *God dialog med hytteforeninger og aktører som organiserer aktiviteter i verneområdene, herunder digitale trimposter.*
- *Aktuelle aktører som planlegger aktivitet i området oppfordres til å ha god dialog med grunneier og reindrift før gjennomføring*

3.2.3 Strategi 3 og 4: Informasjon om verneområdene - bruk av nasjonal merkevare.

Informasjon til brukerne av verneområdene er sentralt i besøksstrategien. Alt infomateriell skal utformes i tråd med Nasjonal merkevarestrategi for Norges nasjonalparker. Samtidig må dette gjenspeile det området en er i og få et uttrykk som er lokalt forankret. På kart til plakater og annet infomateriell skal det stå både norske og samiske navn på fjell, sjøer og elver mv.

All informasjon skal i utgangspunktet formidles på 3 språk, norsk, sørsamisk og engelsk.

Utkikkspunkt (se definisjon og utforming under kapittel 1.3. om nasjonal merkevarestrategi).

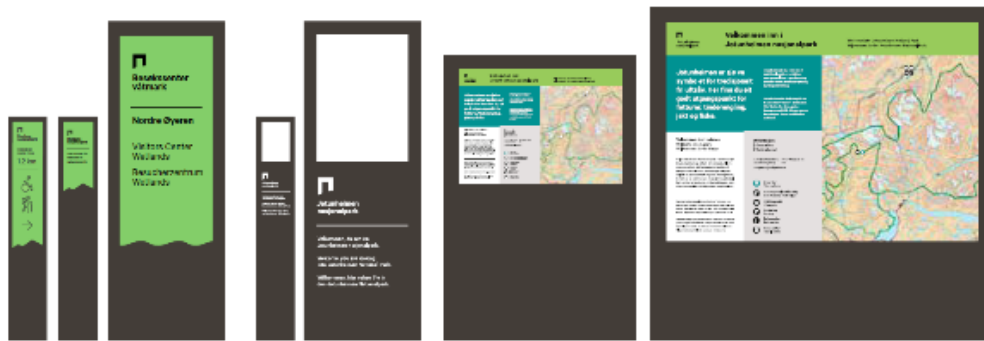
Utkikkspunkt er aktuelt for nasjonalparker med høyt besøksgrunnlag og høy attraksjonsverdi heter det i veilederen fra Miljødirektoratet. Det skal være et bredt tilbud til alle grupper av besøkende og skal være et besøksmål i seg selv. Skardsfjella og Hyllingsdalen er ikke et område med høyt besøksgrunnlag, og en mener derfor at det ikke er aktuelt å satse på et slikt utkikkspunkt for verneforvaltningens side. Det har vært luftet muligheten for et utkikkspunkt langs vegen over fra Stugudal i Tydal mot Røros, men sårbarhetsvurderingen av reindriften viser tydelig at ytterligere tiltak langs vegen her er svært uheldig. En lokalisering nærmere Stugudal ved Kåsa kan være aktuell, men vernemyndigheten ser det ikke som aktuelt å ta initiativ til dette nå.

Informasjonspunktene nede i bygdene skal inneholde kart og lettfattelig informasjon om verneområde(ne), forslag til turmål og turstier. Dersom det er knyttet til innendørs lokalitet kan det her være en digital infokiosk med mulighet for mer dyptgående informasjon, samt personlig veiledning dersom stedet er bemannet. Dersom det er plass bør temaplakater for de ulike aktuelle tema være presentert her, eventuelt som digital info. En digital infokiosk kan også inneholde filmer med tema fra verneområdene. Infopunkt i bygdene er definert i Brekken ved Coop, Stugudal Håndverk og Fritid (turistinformasjonen i Stugudal) og 705 Senteret i Ås.

Et viktig poeng i forhold til informasjonspunkter nede i bygda er at disse kan være besøksmål i seg selv og dermed avlaste besøkstrykket inn i verneområdene. Det må i så fall være noe mer enn bare en plakattavle og knyttes til et sted hvor det er andre tilbud for turister f.eks. museum, spisested/overnatting eller annen relevant aktivitet.

Startpunktene(innfallsportene) for turer deles i to kategorier: «Hovedinnfallsport» og «Startpunkt».

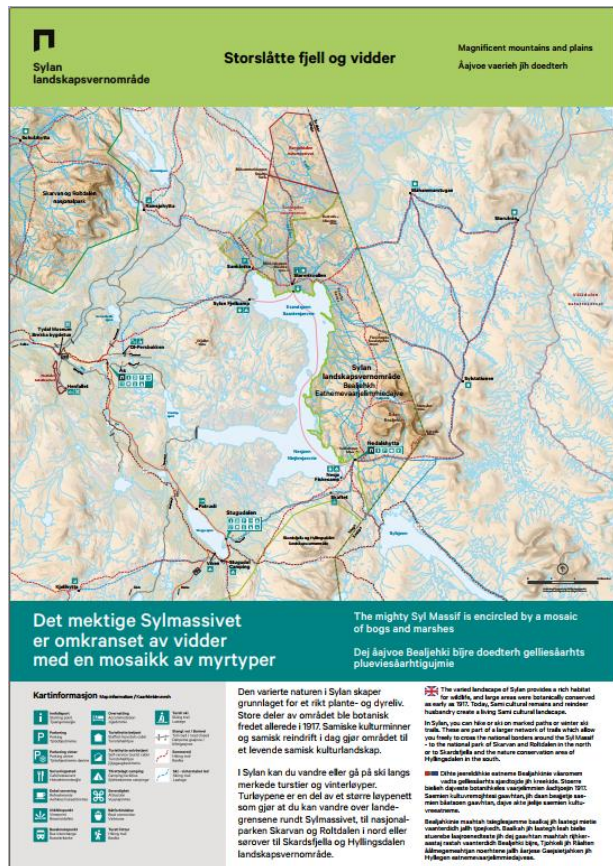
Hovedinnfallsportene tilrettelegges for et større besøk enn de andre startpunktene og kan ha fasiliteter som søppelhåndtering og toalett. Både hovedinnfallsportene og startstedene skal ha informasjonstavle(r) med kart og lettfattelig informasjon om verneområde(ne) og turmål relatert til det startstedet en står på. I tillegg kan det være temaplakater med relevante tema for det enkelte startpunkt, så som samisk reindrift, seterlandskap, fjellrev, flora og fauna. Det kan også være underskilt til verneskiltene som viser klart hva som eventuelt er forbudt/tillatt f.eks. båndtvang, sykling og bålbrekking.

Figur 44: Illustrasjon av ulike plakattedesign som skal brukes. Designmanual for Norges nasjonalparker.

Informasjon på nett

Verneområdestyret har nettside knyttet til www.nasjonalparkstyre.no. Dette er ei side spesielt rettet mot forvaltning av områdene hvor det ligger informasjon om verneforskrifter, forvaltningsplaner, møtedokumenter og noen nyhetssaker. Denne er ikke egnet for publikum som ønsker å besøke eller vite mer om verneområdene. Det bør derfor lages et publikumsvennlig nettsted under overbygningen Norges nasjonalparker, slik det er gjort for [Skarvan og Roltdalen nasjonalpark](#). Innholdet her kan være forslag til turer, muligheter for overnatting, hvordan kommer man seg til området, hva kan en oppleve der, faktakunnskap om natur og kulturverdier m.v. Det kan videre være en god kanal for å komme ut med spesielle forholdsregler og restriksjoner i verneområdene, f.eks. hensyn til samisk reindrift, andre beitedyr, fjellrev, info om båndtvang, bålforbud m.v. Andre reiselivssider i området kan linke til denne sida, på den måten kan verneforvaltningen ha kontroll på informasjonen som legges ut.

Figur 45. Eksempel på plakat med kart fra Sylän landskapsvernområde. Kartet skal vise omriss av verneområdet og aktuelle overnattingssteder, serveringssteder, aktiviteter m.v. i og i bygdene rundt verneområdet.

Informasjon i brosjyrer og faktaark

Det er behov for informasjon om verneområdene og verneverdiene på en lettfattelig og publikumsvennlig måte. Her vil infofoldere og faktaark være aktuelt. Skriftlig informasjon skal lages for digital publisering på nett og for trykking dersom det er hensiktsmessig.

Filmer om tema fra verneområdene.

Som en del av informasjonsmaterialet kan det lages filmer om de ulike temaene som en introduksjon. F.eks. om sørsamisk reindrift, setring og utmarksslåtter i tidligere tider, og flora og fauna i områdene.

Oppsummering av tiltak

- All infomateriell mv. skal utformes i tråd med Nasjonal merkevarestrategi for Norges nasjonalparker. Tekst skal formidles på tre språk; norsk, sørsamisk og engelsk.
- Verneområdestyrets visjon med besøksstrategien skal synliggjøres på alle informasjonsplattformene.
- Nettside for publikum. Info om turmuligheter og verneverdiene.
- Kartplakater med kortfattet info om verneområdene og markering av tilbud om overnatting, bespising og/eller aktiviteter i og rundt verneområdene på kartet.
- Temaplakater, faktaark og/eller infofolder både i trykt form og på nett, se tabell under
- På kart til plakater og annet infomateriell skal det stå både norske og samiske navn på fjell, sjøer og elver m.v. Stedsnavn skal være godkjent av kartverket.
- Naturveiledning for skoler og barnehager. Stedstilpasset. Aktuelle tema er fjellrev, rein og bruken av fjellet.
- Temamøter eller dagsturer.

- Det må lages en kommunikasjonsplan som omfatter alt dette. Hvor, hva, hvordan, når og hvorfor.

Tabell 4: Tema for informasjon

Tema	Stikkord innhold
Flora	Naturtyper og planteliv. Karakterarter
Fauna	Fjellrev, rein, karakterarter fugl
Verneformål og bestemmelser	Verneverdiene. Hva er lov? Eventuelle forbud. Råd om ferdsel.
Samisk reindrift	Historisk og dagens drift – hensyn til rein.
Seterliv – beitebruk - utmarksslått	Historisk om seterlivet og dagens beitebruk. Hensyn til beitedyr. Utmarksslåtter.
Stinett	Hovedstier markeres på kartplakaten. Pilegrimstien, sti rundt Væktarhaugan, sti i Møsjødalen, vei/sti i Hyllingsdalen, vei/sti fra Vauldalen til Hyddkroken.
Overnatting- bespisning - aktivitetstilbud	Gjelder området rundt verneområdene. Markeret på kartplakaten. Info om den enkelte aktør henvises til de respektives nettsider.

4. Tiltaksplan

Tabell 5: Tiltaksplan Besøksstrategi for Skardsfjella og Hyllingsdalen 2024 - 2026

Type tiltak	Sted	Tidsplan
Kommunikasjonsplan for informasjon om Skardsfjella og Hyllingsdalen Ivo.		2024
Informasjonspunkt i bygdene Infotavle med kart Temaplakater: Fjellrev, samisk reindrift, råd om ferdsel og andre relevante tema	Brekken, Stugudalen, 705 Senteret	2024 - 2026
Startpunkt/Innfallspor Infotavle med kart. Stedtilpasset kart for sykkel-turstier. Temaplakater: Fjellrev, samisk reindrift, råd om ferdsel og andre relevante tema.	Vauldalen fjellhotell, Torsvollen, Stugudal Camping	2024-26
Informasjonsfoldere: - Skardsfjella og Hyllingsdalen Ivo - Fjellreven - Reindriften		2024-26
Nettside Skardsfjella og Hyllingsdalen Ivo Presentere området for allmenheten. Råd om ferdsel til ulike årstider		2024
Filmer med tema fra verneområdene		2025-26
Omlegging og tilrettelegging stier Skardsfjella og Hyllingsdalen Ivo	Sti Møsjødalen Sti gjennom Skarddøra.	2024 2024
Naturveiledning i skoler og barnehager	Naturveiledning med fokus på lokale tema og utfordringer i våre verneområder.	Årlig

5. Litteratur/Kunnskapsgrunnlag

Verneområdestyret for Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde.

2017 Forvaltningsplan for Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde med Viglåa, Litlrien, Tjerråøyan, Djuptjønna og Finnfloen naturreservat.

Nord Universitet/ Oslo Economics

Brukerundersøkelse i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde sommeren 2018

Fjelldriv AS

Rapport 1/2021. Sårbarhetskartlegging sørsamisk reindrift Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde.

Norsk institutt for naturforskning

NINA Rapport 1601, 2019: Sårbarhetsvurdering av utvalgte lokaliteter i Skardsfjella og Hyllingsdalen landskapsvernområde. Væktarhaugen, Møsjødalen og Torvollen- Vauldalen

Litteraturen finner dere på verneområdestyrets nettside www.nasjonalparkstyre.no

Direkte link til [publikasjonene](#).

Artsdatabanken med kart og Norsk rødliste for arter finnes på denne linken:

<https://www.artsdatabanken.no/>

**Verneområdestyret
for Skardsfjella og
Hyllingsdalen**

**Gaejsietjahken jïh Hyllegen
eatnemevaarjelimiedajven stávroe**